

Marts 1998

1/98

85.
RGANG

500T

Tidsskrift for LAND ØKONOMI

Det Kgl. Danske
Landhusholdningsselskab

Det Kgl. Danske Landhusholdningsselskab

indbyder til

VINTERMØDE

Torsdag den 12. marts 1998 kl. 09.30–13.00

i Nationalmuseets Festsal,

Ny Vestergade 10, 1220 København K

**KVALITETEN AF DANSKE FØDEVARER
HVOR MANGE KOKKEHUER?**

Program:

- Kl. 09.30 **Åbning og velkomst**
v/ Landhusholdningsselskabets ledende præsident,
godsejer *Jon Krabbe*
- Kl. 09.40 **Kvalitetsudvikling af danske fødevarer**
v/ direktør *Karsten Egelund*, Schulstad
- Kl. 10.10 **Hvordan er kvaliteten af danske fødevarer i dag i
forhold til tidligere og i forhold til andre lande?**
v/ præsident for Det Gastronomiske Akademi, *Jan Krag Jacobsen*
- Kl. 10.40 **Diskussion**
- Kl. 10.50 **Kaffepause**
- Kl. 11.10 **Kan det betale sig at producere høj kvalitetsvarer?**
v/ formand for Danish Crown, gårdejer *Bent Claudi Lassen*
- Kl. 11.40 **Hvordan genskabes forbrugernes tillid til
moderne levnedsmiddelproduktion**
v/ direktør for Levnedsmiddelkontrollen, *Jørgen Højmark Jensen*
- Kl. 12.10 **Diskussion**
- Kl. 12.30 **Overrækkelse af Det Kgl. Danske
Landhusholdningsselskab's driftslederpris**
- Kl. 13.00 **Afslutning**

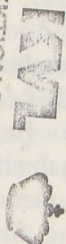
Mødets ordstyrer er godsejer *Jon Krabbe*

Gratis adgang for alle

1/98

185. årgang
Marts

SEKSION FOR ØKONOMI
Institut for Økonomi, Skov og Landskab
Rolighedsvej 26, DK-1958 Frederiksberg C
Telefon 35 28 22 65 · Fax 35 28 22 95

Redaktion og ekspedition:
Mariendalsvej 27, 2. 2000 Frederiksberg
Tlf. 38 88 66 88 – Telefax 38 88 66 11

Annonceekspedition:
Jan G. Stjerne

Udgivet af Det Kgl. Danske
Landhusholdningsselskab

Redaktør:
Direktør Jens Wulff

Grafisk produktion:
Knud Grøphic Consult,
Odense · 6618 0711

Annoncepriser:	(højdexbredde)
Bagside inkl. grøn farve	190×142: kr. 5.200
1/1 side sort/hvid	210×142: kr. 3.900
1/2 side sort/hvid	101×142: kr. 2.400
2. omslagsside	210×142: kr. 4.250
3. omslagsside	210×142: kr. 4.050
Farvetillæg efter nærmere aftale.	

ISSN 0040-7119

Tidsskrift for LAND ØKONOMI

Indhold

Fra redaktionen	2
Medlemsinformation	3
Dansk Agronomforenings seniorsektions studie- og ferierejse til Letland	5
Landhusholdningsselskabets hædersbelønninger 1997	7
Indlæg ved Akademirådets seminar: »Dansk svineproduktion – begrænsninger og muligheder«	8
<i>Kirsten Jakobsen:</i> Velkomst og åbning af seminaret	8
<i>Peter Gæmelke:</i> Har svineproduktionen en fremtid i Danmark? ..	10
<i>Niels Kærgård:</i> Svinenes økonomiske betydning og dansk landbrugs struktur	15
<i>Bent Hansen:</i> Udvidelse af svineproduktion i relation til regionplanen for Viborg Amt	21
<i>Lisa Pontoppidan:</i> Etik og intensiv svineproduktion	25
<i>Jørgen Bak:</i> Er økologisk svineproduktion sagen?	29
<i>Anne Birgitte Lundholt:</i> Svinekød – bulkvare eller mærkevare?	33
<i>Britta Schall Holberg:</i> Har landbruget et problem?	36

Fra redaktionen

ved direktør *Jens Wulff*

Som anført under »Medlemsinformation«, indbydes der til generalforsamling i Det Kgl. Danske Landhusholdningsselskab torsdag den 12. marts 1998 kl. 14.00 i Nationalmuseets Festsal, Ny Vestergade 10, 1220 København K. Generalforsamlingen er som selskabets øverste myndighed en vigtig årlig begivenhed, som vi vil opfordre medlemmerne til at deltage i.

Samme formiddag afholder selskabet sit årlige Vintermøde med foredrag om kvali-

teten af danske fødevarer. I forlængelse af Vintermødet uddeles selskabets driftslederpriser for 1997.

Den 2. december 1997 afholdt selskabets Akademiråd et seminar om »Dansk Svineproduktion – Begrænsninger og Muligheder«. Seminaret havde samlet ca. 200 deltagere, der gennem de i dette nummer refererede foredrag, fik en interessant dag.

MEDLEMSINFORMATION

Generalforsamling i Det Kgl. Danske Landhusholdningsselskab

Som meddelt i Tidsskrift for Landøkonomi 4/97 indkaldes der til generalforsamling torsdag den 12. marts 1998 kl. 14.00 i Nationalmuseets Festsal, Ny Vestergade 10, 1220 København K, med følgende dagsorden:

Dagsorden

1. Selskabets virksomhed
 - a. Beretning fra ledende præsident
 - b. Jordbrugsforlagets virksomhed
 - c. Akademirådets virksomhed
2. Forelæggelse af det reviderede regnskab for 1997 til godkendelse
3. Valg af medlemmer til repræsentantskabet
4. Valg af statsautoriseret revisor og valg af revisorer blandt medlemmerne
5. Fastsættelse af kontingent for det følgende år
6. Eventuelle forslag fra præsidium, repræsentantskab eller medlemmer
7. Eventuelt

Vintermøde

Selskabets årsmøde, Vintermødet, afholdes torsdag den 12. marts kl. 9.30–13.00 i Nationalmuseets Festsal, Ny vestergade 10, 1220 København K.

Der henvises til Vintermødets program på 2. omslagsside.

Vintermødets emne er:

Kvaliteten af Danske Fødevarer Hvor mange kokkehuer?

I mange år har danske fødevarer ubestridt hørt til blandt de bedste i verden. Høj, ensartet kvalitet, højt veterinært stade, konkurrencedygtige priser, efterspurgt af industri, detailhandel og husmødre.

Inden for de sidste 5–10 år er bøtten vendt, i hvert fald når det gælder hjemlige journalister og forbrugere. Nu er danske fødevarer nærmest de ringeste!

Kvalitetsbegrebet har ændret sig. Forbrugerne stiller ikke kun krav om, at fødevarerne skal være billige, smage godt og være sunde og friske. De stiller også krav til produktionsforholdene, dyrenes velfærd og etikken i produktionen. Miljøet skal skånes og anvendelse af tilsætningsstoffer skal minimeres. Forbrugerne bliver mere og mere kvalitetsbevidste, selv discountkæderne satser på at få et vist kvalitetsimage! Fødevareministeren har indført et kvalitetsmærke for kød og støtter omlægning til økologisk produktion af fødevarer.

Hvordan er kvaliteten af danske fødevarer egentlig i dag set i forhold til tidligere og i forhold til andre lande? Er sundheden

og sikkerheden af danske fødevarer dårligere end i andre lande? Eller er der faktisk bedre økonomi i at producere den jævne eller middelmådige kvalitet – eller højteknologiske efterligninger af traditionelle produkter som Feta? Er det en blokerende fordom, at danske levnedsmidler skal være de bedste? Er det ikke OK at producere Skoda og Folkevogne i forhold til Rolls Royce?

Forbrugerne har tilsyneladende mistet tiliden til de danske fødevarer. Hvordan kan den genskabes?

**Det Kgl. Danske
Landhusholdningsselskab's
sommerekskursion
den 11.-12. juni 1998**

Det endelige program for dette års sommerekskursion vil blive meddelt selskabets medlemmer i forbindelse med udsendelse af Landbrugsårbogen primo april 1998. Vi kan dog allerede nu løfte sløret for, at turen vil gå til Frederiksborg amt med en række interessante besøg og overnatning.

**Godsejer Viktor A. Goldschmidts Fond
(afdeling B)**

Fonden bestyres af Det Kgl. Danske Landhusholdningsselskabs præsidium. Fondens midler skal bl.a. anvendes til forsøg og undersøgelser vedrørende bekæmpelse af sygdomme hos dyr.

Legatportionerne, der er strengt personlige, kan tildeles for et tidsrum af indtil tre år. Beløbenes størrelse fastlægges i hvert enkelt tilfælde af fondsbestyrelsen.

Ansøgninger bilagt udførlige oplysninger om, til hvilket formål og på hvilken måde, beløbet agtes anvendt, skal være indsendt til Det Kgl. Danske Landhusholdningsselskab, Mariendalsvej 27, 2., 2000 Frederiksberg, inden 1.8.1998.

Ansøgningsskema benyttes ikke.

Dansk Agronomforenings seniorsektion

Studie- og ferierejse til Letland og Skt. Petersborg

Letland og Skt. Petersborg

Letland er et sikkert og civiliseret land at rejse i. Landet har en række forhold og kulturhistoriske objekter, som gør det til et meget spændende og interessant rejsemål. Vi møder en ufattelig smuk og uberørt natur.

Letlands kulturhistorie er en af de mest særprægede i Nordøst-europa. Landet har på skift været besat af svenske, tyske og sovjetiske besættelsesmagter. Således har 50 års kommunisme og planøkonomi efterladt dybe spor i samfundet.

Skt. Petersborg er en fantastisk stor oplevelse. Der er her slotte, paladser og kunstskatte af dimensioner, som man slet ikke fatter.

På denne rejse har vi bestræbt os på at skabe en anderledes tur end den, man normalt kan købe. Der er lagt vægt på, at deltagerne får et virkeligt indblik i det lettiske samfund og dets mange problemer med at omstille sig til en demokratisk styreform. Der er ligeledes lagt vægt på, at deltagerne kommer i kontakt med lokalbefolkningen både i by og på land.

Under opholdet i Letland bor vi på Hotel Cesis. Et nyrenoveret hotel, beliggende ca. 90 km nordøst for Riga, ejet af den kendte unge landmand Axel Rasmussen. I Skt. Petersborg bor vi på det *** Hotel Moskva.

Undertegnede, der har arbejdet i Dansk-Lettisk Selskab siden 1190 og arrangeret mange rejser til Letland, vil være rejseleder på turen. Der vil også være tilknyttet en lettisk-dansk og en russisk-dansk tolk og guide.

Prisen for hele turen som beskrevet i pro-

grammet er kr. 5.995,00. Denne pris omfatter alle udgifter med undtagelse af drikkevarer.

Yderlige oplysninger samt tilmelding *senest* 1. april 1998 til:

Johannes Rosendahl, Helsebakken 6, 7100 Vejle, Tlf./Fax 75 82 98 02.

Uddrag af programmet for ferierejse til Letland og Skt. Petersborg

Fredag den 7. august flyves der fra København med SAS til Riga, hvor der om eftermiddagen er rundvisning i byen og med besøg i Den gl. By, domkirken m.m. Om aftenen står det på lettisk Sauna-aften med spising og underholdning.

Lørdag er der koncert i Skt. Johan Kirken, Rundtur i Cesis by og besøg på systuen »Agrita«, hvor der fortælles om, hvordan det er at starte en lille privat virksomhed i Letland. Derefter vil der være en lille modeopvisning.

Ved middagstid er der teaterforestilling »Kampen om Sværdridderborgen«, hvor man kommer på vandring med fakler i den gamle borg. Lokale aktører vil sørge for sjov og spændende underholdning. Derefter inviteres på en rigtig middelalder-middag inde i selve borggården. Senere besøges den lille landsby Ravna, hvor man ser »De Gamles Hjem« og hører om de ældres forhold i dagens Letland. Aftenen slutter med en stor folkløreaften med underholdning af kor og folkedans samt et live-band, der spiller op til dans. Til alt dette nyder man div. lettiske retter lavet specielt til denne lejlighed.

Søndag køres til Sigulda »Porten til Gauja Nationalpark«, hvor man bl.a. ser Turaida Borgen og Gutmana hulen. Derefter kan man nyde den skønne natur på en sejltur ned ad Gauja floden. Senere besøges landets ældste trækirke i Taurene. Der bliver også tid til et besøg hos Robert Rukis, der fortæller om, hvordan det er at være privat landmand i Letland. Man ser hans landbrug, spiser til aften og slutter med sang og musik.

Mandag kører man til landsbyskolen Rozula, hvor man møder lærer/elever i dagligdagen med undervisning, sang etc.

Derefter ser man på Ørneklinten. Et pragtfuldt udsigtssted ved Gaujafloden. Senere besøg på et kollektiv fra russertiden, som forsøges videreført under kapitalismen.

Dagen slutter med afgang med nattog i sovevogn til Skt. Petersborg.

Tirsdag morgen ankommer man til Skt. Petersborg. Efter indkvartering på hotellet

er der rundvisning i byen, hvor man bl.a. ser Blodkirken, Paladspladsen og Isaks-katedralen. Senere besøges Vinterpaladset. Dagen slutter med russisk folkloreaften med optræden i topklasse.

Onsdag besøges Peter-Pauls fæstningen, bygget som fæstning mod svenskerne! Senere køres til Pusjkin hvor man ser Sommerpaladset. Turen igennem den store sal, den blå salon osv. er en oplevelse, man ikke må gå glip af.

Der er afslutningsaften med national aftenmad ombord på en stor russisk flodbåd. Under den smukke sejltur er der underholdning.

Torsdag den 13. august om formiddagen kan man foretage de sidste indkøb på egen hånd, hvorefter der er afgang til lufthavnen. Der flyves tilbage til København med SAS med ankomst kl. 15.00.

Landhusholdningsselskabets hædersbelønninger 1997

Medalje for lang og tro tjeneste er
tildelt:

Bestyrer *Kaj Benjaminsen*,
»Spangvadgård«, Eskebjerg
Landbrugsmedhjælper
Henning Christensen,
»Ny Bundgaard«, Vrå
Fodermester *Henning Emil Christensen*,
»Skavange«, Østervrå
Landbrugsmedhjælper *Svend Laursen*,
»Skytskærlund«, Sporup
Medhjælper *Anna Kristine Pedersen*,
»Demstrup Hovedgård«, Havndal
Bestyrer *Svend Aage Nielsen*,
»Biskopstorp Hovedgaard«, Ullerslev
Forvalter *Aage Klostergaard Knudsen*,
»Grauballegård«, Silkeborg.
Bestyrer *Chresten Hansen*,
»Nørre Rævdal«, Frederikshavn
Traktorfører *Knud Henning Olsen*,
»Dalbyegård«, Stubbekøbing
Tyrefodermester
Svend Henning Vilhelmsen,
»Lykkenssæde«, Odense
Traktorfører *Karl Ove Hansen*,
»Rubenlund«, Tranekær
Traktorfører *Ole Lund*,
»Errested Maskinstation«, Haderslev

Åbning af seminaret »Dansk svineproduktion – begrænsninger og muligheder«

Forskningschef *Kirsten Jakobsen*, Danmarks JordbrugsForskning, Forskningscenter Foulum

På Det Kgl. Danske Landhusholdningsselskabs Akademiråds vegne er det en glæde at kunne byde velkommen til så stor en tilhørerskare. Tak til Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, fordi Landhusholdnings-

selskabet endnu engang må låne dette dejlige auditorium.

Det Kgl. Danske Landhusholdningsselskab blev stiftet i 1769 og er den ældste interesseorganisation inden for jordbrugserhvervet. Det er måske derfor ikke så mærkeligt, at nogle siger, når de hører navnet: Jamen, er det ikke et mosbegrøet foretagende? Eksisterer det virkelig endnu?

Ja, det gør det. Det Kgl. Danske Landhusholdningsselskab eller bare Landhusholdningsselskabet er politisk neutralt, og det har som en af de fornemste opgaver at skabe debat om jordbruget mellem erhverv og samfund og at medvirke til at oplyse om erhvervets forhold. Og man kan roligt sige, at der er behov for et politisk neutralt forum.

Med seminaret i dag »Dansk svineproduktion – begrænsninger og muligheder« sætter Landhusholdningsselskabet fokus på én af de største succeser i dansk landbrug: nemlig svineproduktionen. Danmark når i år op på at slagte ca. 21 mio. svin. Og vi kan sagtens producere flere! Langt de fleste svin produceres i moderne, indendørs, intensive produktionssystemer. Dansk svinekød har en høj, ensartet kvalitet. 85% af produktionen eksporteres. En omsætning på 29 mia. kr. Men den skæve fordeling af husdyrproduktionen i Danmark og etablering af større svinefarme giver problemer. Dyr producerer nu engang gødning og urin. De lugter, og de forurener miljøet. Jo mere koncentreret produktionen er, desto værre. Svineindustrien ligger for had. Det er meget rare at se nogle få svin løbe rundt og rode i jorden. Det er sundhed og velfærd. Frisk luft og masser af plads. Det er økologi! Eller er det?

Det hævdes, at dansk landbrug er et af de mest regulerede erhverv. Love, bekendtgørelser, direktiver og regulativer, et papirvælde af rang. Afgifter, skatter, bøder og afgifter endnu en gang. »Det er nødvendigt,

for landmænd skal rammes på pengepungen, ellers lyster de ikke!« – er der nogle, der hævder. En række tiltag – tvungne som frivillige – skal sikre bæredygtighed i produktionen – dvs. størst muligt hensyn til miljø, sundhed, velfærd, produktkvalitet og etik, men også økonomi. Uden økonomi, ingen svineproduktion. Og forbrugerne vil gerne betale for alle disse hensyn!

Har svineproduktionen en fremtid i Danmark? Kan en omlægning til økologi klare alle disse hensyn? Hvad med økonomien, hvad med afsætningen, hvad med svineproducenten, hvor længe vil/kan han blive ved? Har dansk landbrug et problem? Et problem der ikke kan løses?

Det er nogle af de spørgsmål dagens foredragsholdere vil forsøge at belyse. Alle indlæg vil blive publiceret i Landhusholdningsselskabets »Tidsskrift for Landøkonomi«, som alle deltagere vil få tilsendt.

Det er en glæde at kunne byde velkommen til Præsidenten for Landbrugsraadet: Peter Gæmelke, som vil forsøge at besvare spørgsmålet: Har svineproduktion en fremtid i Danmark?

Har svineproduktionen en fremtid i Danmark?

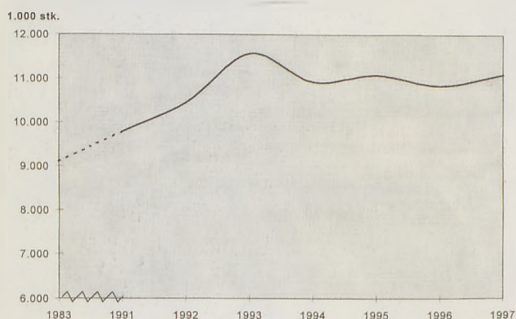
Landbrugsraadets præsident *Peter Gæmelke*,

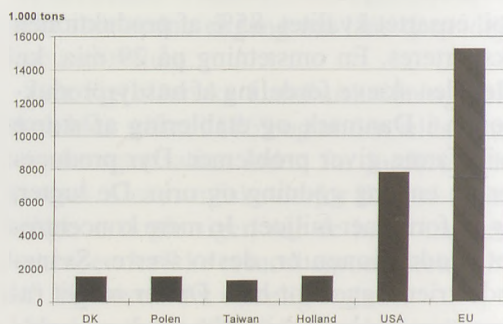
Udgangspunktet

Siden 1986 er produktionen af svinekød i Danmark steget med 33% til 1591 mio. kg. Samtidig stiger den danske eksport af smågrise og når vel i år op på ca. 1 mill. stk. Hvordan vil den danske svineproduktion udvikle sig de kommende år?

Det korte svar er, at den må forventes at stige. Men ud over denne retningspil er det svært at angive, hvor stor stigningen vil blive. En forudsætning for en fortsat vækst er, at den danske svineproduktion bevarer

Udgangspunktet – udviklingen i svinebestanden

Verdens svinekødsproduktion, udvalgte lande.

sin konkurrencedygtighed i forhold til de væsentligste konkurrentlande: USA og Holland.

Dansk svineproduktion står med gode kort på hånden, når det gælder om at få del i den kommende vækst på verdensmarkedet.

Forudsætningerne er:

- Uddannelsesniveauet
- Tilpasningsevnen
- Det veterinære stade
- Miljøforhold
- Fleksible bedrifter
- Effektiv forarbejdning

WTO-aftalens betydning for markedet

Svinekødsektoren er den landbrugssektor, der har været mindst berørt af WTO-aftalen, der blev indgået i 1993, og som løber frem til 2000/01.

Aftalen indeholder bestemmelser om markedsadgang, eksportstøtte og intern støtte. Hvad angår markedsadgangen, har omlægningen fra variable importafgifter til faste toldsatser i realiteten betydet en højere be-

skyttelse af det europæiske marked for svinekød end tidligere. Samtidig har svinekødssektoren nydt godt af, at kravet om at man minimum skal give markedsadgang til, hvad der svarer til 5% af forbruget, skal ses under ét for alle kødtyper. Og da der for især oksekød er en betydelig import, har der ikke været behov for at give ekstra importadgang for svinekød.

Omvendt har EU – og danske eksportører af svinekød – oplevet problemer, når man har forsøgt at få andre WTO-lande (eksempelvis Filippinerne og Australien) til at leve op til det samme krav.

Svinekødssektoren har historisk været tvunget til at begrænse sin afhængighed af eksportstøtte. Det skyldes bl.a., at eksportstøtten sjældent fuldt ud har kompenseret for prisforskellen på korn mellem EU- og verdensmarkedet. Derfor har den danske svine-sektor været presset til en meget høj effektivitet i produktionen, der sammen med kvalitetstiltag, ensartethed, leveringstroværdighed og høj veterinær standard har formået at sikre afsætning på tredjelandsmarkedene. Ydermere har kornprisen på EU-markedet og på verdensmarkedet efter 1992-reformen af den fælles landbrugspolitik jævnligt været på samme niveau.

1992-reformen og den høje effektivitet i produktions-, forarbejdnings- og afsætningsleddene har bidraget til, at EU har kunnet fastholde en betydelig afsætning på verdensmarkedet. Endelig har sektoren været begun-

stiget af, at der samtidig med at WTO-aftalen trådte i kraft, indtrådte en bedring i markedssituationen i Europa, der har begrænset eksportbehovet.

Alt i alt er svine-sektoren som udgangspunkt godt forberedt på en fremtid med øget liberalisering og konkurrence på eksportmarkederne, også uden eksportstøtte.

Santerpakken

En reduktion af produktionsomkostningerne og herunder især kornprisen er en væsentlig faktor for at forbedre svinekødssektorens konkurrenceevne. Sektoren er derfor meget afhængig af EU's kornpolitik.

Santerpakken berører ikke svinekødssektoren direkte, men indirekte vil forslagene vedr. korn og oksekød påvirke sektoren, såfremt forslagene bliver vedtaget, som det er lagt frem.

Et kornprisfald på 20% (delvist kompenseret via højere hektarpræmier) vil betyde et kornprisniveau, der må forventes at ligge meget tæt på niveauet på verdensmarkedet. Det vil alt andet lige betyde en forbedring af konkurrenceevnen i forhold til de væsentligste konkurrenter på verdensmarkedet, dvs. især USA og Canada. Men nok så vigtigt vil det frigøre sektoren for WTO-aftalens eksportstøttebegrænsninger.

Desuden foreslår Kommissionen, at priserne på oksekød reduceres med 30%. Hvor stor substitutionseffekten mellem svinekød og oksekød vil blive er svært at sige. Men det er givet, at et fald i oksekødsprisen vil betyde, at svinekød vil få en øget konkurrence fra oksekød på EU-markedet.

Den næste WTO-aftale

Forhandlingerne om den næste WTO-aftale skal efter planerne påbegyndes i 1999.

Allerede nu står det klart, at EU vil blive stillet overfor et massivt pres for en øget reduktion i støtten til landbruget. I forhold til

Hovedprincipper for landbrugspolitikken:

•Prisreduktioner

- korn 20 pct.
- oksekød 30 pct.
- mælk 10 pct.

•Kompensation

- enhedspræmier for reformafgrøder
- forhøjelse af kvægpræmier og ny kopræmie

•Produktionsstyring fastholdes

- basisbrakprocent 0 pct.
- mælkekvoter forlænges

•Større integrering af miljøpolitik

Santer-pakken.

•Fortsat liberalisering af verdenshandel

- markedsadgang
- eksportstøtte
- intern støtte

•Definition af støtteformer fritaget for reduktion

•Handelshindringer

- inddragelse af de mere bløde værdier, såsom miljø og forbrugerhensyn

Forventninger til den kommende WTO-aftale.

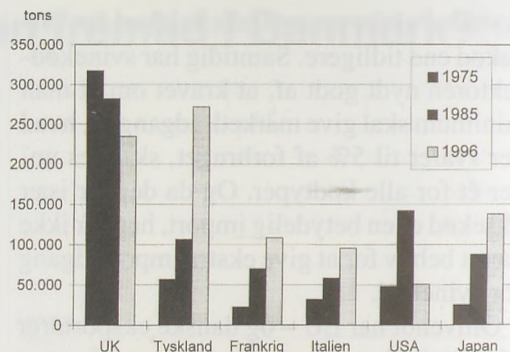
sidste forhandlingsrunde har USA reformeret sin landbrugspolitik og vil i 1999 have reduceret støtten til landbruget betydeligt. Som under Uruguay-runden må eksportstøtten forventes at komme i fokus, og med det sandsynlige resultat at muligheden for at yde eksportstøtte helt falder bort i løbet af den næste aftaleperiode.

Men også omkring markedsadgangen må der forventes en øget interesse. I takt med at eksportstøtten fjernes, vil det for en række af de store eksportører af landbrugsprodukter (dvs. Australien, New Zealand, USA men også til dels EU) være vigtigt, at der rent faktisk kommer en øget samhandel i gang. Der må derfor forventes øget fokus på en række af de muligheder for at obstruere samhandlen, som visse lande anvender.

Er der markeder for en øget produktion?

Kombinationen af dels en reform af EU's landbrugspolitik med en lavere kornpris, der skulle sikre konkurrenceevnen og frigøre EU for WTO-aftalens eksportbegrænsninger og dels en kommende WTO-aftale, der må formodes at sikre en øget markedsadgang, må give svine sektoren anledning til en fortsat optimisme.

Optimismen afhænger dog selvfølgelig af, at der er købedygtige markeder. Her tænkes der i første række på de sydøstasiatiske lande, der i en længere årrække har haft

Udviklingen i svinekødseksporten fordelt på hovedmarkeder.

meget høje økonomiske vækstrater. Men for Danmark vil det også være vigtigt, at der finder en økonomisk vækst sted i de central- og østeuropæiske lande. En økonomisk vækst i disse lande, der er nærmere til Danmark, vil være en forudsætning for en stigende afsætning. Dermed har dansk landbrug – og herunder den danske svine sektor – en særlig interesse i fortsat at bistå disse med at reformere deres samfund.

Men det er ikke alene danske eksportører af svinekød, der har opdaget mulighederne i de nye vækstmarkeder. Fra amerikansk side arbejdes der målrettet på at komme ind på disse markeder især det sydøstasiatiske. Det må derfor være et krav fra dansk side, at EU også afsætter midler til en målrettet eksportfremmeindsats på de markeder, der inden for de næste 10 år må forventes at være i vækst. Hvis dette ikke sker, vil der være andre lande, der er parate til at dække efterspørgslen.

Miljøkrav:

- arealkrav
- definition af dyreenheder
- kap. 5 - godkendelser
- VVM - godkendelser

Udsigt til skrappe miljøkrav:

- begrænsning af svineproduktion og/eller eksport af smågrise
- tab af arbejdspladser i fødeindustrien
- fare for veterinære problemer

Miljøkrav til den danske svineproduktion.

For at kunne fastholde og så vidt muligt udbygge vores position står danske svineproducenter overfor en del udfordringer, som vil kræve omstillinger især i produktionsleddet. Det gælder eksempelvis omkring:

Miljø/miljøregler

- arealkrav, definition af dyreenheder etc, krav til kap. 5 -godkendelse og VVM-godkendelse på brug med mere end 250 dyreenheder.
- Der er udsigt til endnu skrappe miljøkrav
- Snart kun mulighed for større produktion i den østlige del af landet.
- Endnu skrappe miljøkrav kan begrænse den danske svineproduktion og/eller medføre større eksport af smågrise.
- Dette skaber nye hidtil ukendte problemstillinger for den danske svineproduktion, heriblandt tab af arbejdspladser i følgeindustrien og fare for veterinære problemer.

Veterinære forhold/Sundhed

- Et højt veterinært stade er af altafgørende betydning.
- En stor eksport af smågrise er ikke særlig hensigtsmæssig af hensyn til dyrevelfærden i forbindelse med transport. Vi er generelt imod transport af levende dyr, undtagen i særlige tilfælde.

Et højt veterinært stade er altafgørende

- Eksport af smågrise er uhensigtsmæssig af hensyn til dyrevelfærd
- Øget eksport stiller betydelige krav til veterinære forhold
- Overskud af smågrise betyder mange flytninger, øget smittepres og smittespredning
- Sygdomsudbrud betyder mangel på stald- og slagtekapacitet.

Veterinære forhold.

- alle dyr har plads til at lægge og rejse sig
- liggearealer har acceptabel bund
- staldmiljøet generer ikke dyrene (støv, temp., luftskifte)
- minimum af indgreb (haler, tænder, næb, kastration)
- indgreb kun så dyrene ikke påføres unødigt lidelse og smerte
- lempelig læsning og transport og kortest mulig transporttid
- løsdrift
- Fokus på markedstilpasning
- Større krav til velfærd og produktionsformer under bestemte former.
- Tendensen er klar på hjemmemarkedet, men også eksport markederne følger med
- F.eks. Englandskravene
- 60% af alle nye stalde indrettes som løsdrift
- Udvikling og renovering af produktionsanlæg kan give et forspring på længere sigt

Dyrevelfærd.

- Øget transport vil stille betydelige krav til de veterinære forhold, idet det uundgåeligt vil føre til en øget smitterisiko, overfor en række svinesygdomme, heriblandt svinepest.
- en stort overskud af smågrise betyder mange flytninger og transporter med medfølgende smittepres og smittespredning af svinesygdomme.
- I tilfælde af sygdomsudbrud vil det være svært af finde kapacitet til at beholde smågrisene i landet, både hvad angår stald- og slagtekapacitet og afsætning.

Velfærd

- Fokus på markedstilpasning.
- Der stilles stadig større krav, ikke mindst på hjemmemarkedet, til øget velfærd og produktion under helt bestemte former.
- Vore eksportmarkeder er dog også ved at komme med, hvilket har betydning, når vi som idag eksporterer 2/3 af vores varer.
- I svineproduktionen fokuseres der særligt på Englandskravene, hvorefter søer skal være løsgående fra fravænning til indsættelse i farestald. Disse krav kan blive et

- Vækstfremmere fjernes fra slagtesvineproduktionen for at sikre image og fremtidig afsætning
- Støtter frivillig kvalitetsmærkningsordning
- Måltrettet avlsforskning for at sikre det bedste avlsmateriale
- Forskning i produktionssystemer og velfærd

Forbrugerkrav.

aktiv for Danmark, idet 60% af alle nye stalde til søer indrettes som løsdrift. Der sker således en stadig renovering af bestående produktionsanlæg. På længere sigt kan det give os et forspring også i forhold til andre markeder hvad angår afsætning, når disse begynder at efterspørge velfærd som et kvalitetsparameter.

Forbrugerkrav

- Som et led i at sikre dels en produktion, som kan afsættes til forbrugerne, dels at mindske risikoen for resistensudvikling har svinebranchen taget initiativ til, at

vækstfremmere fjernes fra slagtesvineproduktionen. Dermed har den danske svineproduktion et ønske om, at være på forkant med samfundsudviklingen og derigennem sikre et godt image og de fremtidige afsætningsmuligheder.

- Landbruget støtter også den frivillige Kvalitetsmærkningsordning.
- Det er helt afgørende, at den danske svineproduktion fortsætter en måltrettet avlsforskning, således at der til enhver tid eksisterer det bedste avlsmateriale.
- Forskning i produktionssystemer og velfærd.

Afslutning

Som det er fremgået, er der både positive og negative fremtidsudsigter for den danske svineføde sektor. De positive knytter sig helt overvejende til den internationale udvikling, herunder den forventede markedsudvikling, mens de negative fremtidsudsigter især hænger sammen med, hvordan vi tackler de hjemlige udfordringer. Det sidste bliver den store udfordring de kommende år.

Svinenes økonomiske betydning og dansk landbrugs struktur

Overvismand, professor *Niels Kærgård*, Institut for Økonomi, Skov og Landskab, Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole

1. Landbrugets betydning

Dansk landbrug er ikke, hvad det var for 50 år siden. Dengang udgjorde landbruget omkring 18% af den samlede danske bruttofaktorindkomst – i dag er tallet under 5%. Dengang var omkring 23% af alle beskæftigede i Danmark beskæftiget i det primære landbrug. Og det var endda et kraftigt fald; ved århundredets begyndelse var det over 40% af arbejdsstyrken. I 1950 var der beskæftiget 397.000 i landbruget; det tal er nu faldet til ca. en fjerdedel. I dag er det kun ca. 3,5% af arbejdsstyrken, der er beskæftiget i det egentlige landbrug. Landbrugets samlede produktion og beskæftigelse er således ikke afgørende for dansk økonomi.

Der, hvor erhvervet stadig er centralt placeret, er som eksporterhverv. Selv om landbruget ikke som i gamle dage er det helt dominerende eksporterhverv med 35% af den samlede eksport så sent som i 1960, så er erhvervet stadig af helt central betydning for handelsbalancen med en andel af den samlede eksport på omkring 15%. Landbruget har derudover en dominerende plads som landskabsforvalter. 64% af Danmarks jord

er dyrket agerjord, så det er landbruget der i dominerende grad bestemmer hvordan det danske landskab skal se ud. Der, hvor landbruget stadig har en hovedrolle i Danmark, er altså som eksporterhverv og som landskabsforvalter.

Den aftagende betydning i dansk økonomi er ikke et tegn på manglende produktivitet – snarere tværtimod. Hvor arbejdsproduktiviteten i industrien (fremstillingserhvervene) er steget til det 5-dobbelte siden krigen, er den mere end 13-doblet i landbruget. Dette har resulteret i et betragteligt fald i fødevarerpriserne, men efterspørgslen har været stort set mættet i de velstående lande, og prisfaldet har derfor ikke givet sig udslag i en tilsvarende kraftig vækst i de afsatte mængder. Fødevarer- og nydelsesmidler udgør i dag kun 19,7% af det danske forbrug mod 41,1% i 1948, medens f.eks. boligbenyttelse er steget fra 5,1% til 21,8%.

Dansk landbrug i dag er altså et lille højproduktivt erhverv, der fortrinsvis leverer varer til eksport, men også forsyner danskerne med billige fødevarer, der gør det muligt for dem at udvide deres forbrug af andre produkter, f.eks. giver dem råd til at bo i luksus. Man kan godt drømme om at ændre dette ved at indrette et landbrug, der producerer dyre nicheprodukter, men man må ikke glemme, at den tyske statistiker Ernst Engel allerede i forrige århundrede påviste en lovmæssighed, der siger at fødevarerforbrugets andel af det samlede forbrug er faldende med stigende indkomst. At glemme »Engels lov« vil være netop drømmerier.

2. Landbrugets struktur

Dette lille højeffektive erhverv er karakteriseret af stigende stordrift og specialisering. I 1950'erne havde vi stadig et landbrug, som det vi synger om i Højskolesangbogen. Produktionsstrukturen var præget af små alsidige familiebrug (der var ca. 205.000 bedrifter på i gennemsnit 15 ha.). De var præget af indbyrdes forbunden produktion. En gennemsnitsgård i 1950 havde 2,5 hest, 15 stykker kvæg, hvoraf ca. halvdelen køer, 16 grise og 120 høns. Markerne blev drevet med roer, korn og græs – det var dengang, man sagde, at man skulle være tro mod ens kone og ens sædskifte (i løbet af 1960'erne og 1970'erne gik begge dele af mode, men meget tyder på, at begge dele nu er ved at få en renæssance). Dyrene åd afgrøderne (over 90% af foderet blev avlet indenlandsk); det var jo hele ideen i omstillingen til animalsk produktion i 1880'erne, at vi ikke kunne konkurrere med det billige amerikanske korn, men at hvis vi puttede kornet i grisene, kunne vore animalske produkter konkurrere. Samtidig var naturgødning fra husdyrproduktionen hovednæringsstoffet for planterne (først i 1960'erne kom kunstgødningen over 50% af gødningsforbruget). Også husdyrproduktionen hang sammen. Køernes mælk blev sendt til mejeriet, og spildprodukterne fra smør og osteproduktionen – skummetmælk og valle – blev returneret til producenten og brugt til svinefoder. Alle disse mekanismer gjorde, at planteavl, svine- og kvægproduktion hang uløseligt sammen. Og når det hele gik op i en højere enhed, talte man om godt landmandskab.

Sådan ser dansk landbrug som bekendt ikke ud i dag. Antallet af landbrugsbedrifter er faldet med omkring 66% til 66.000 bedrifter i 1995, d.v.s. en gennemsnitlig bedriftsstørrelse på omkring 40 ha. Vore dages bedrifter er stærkt specialiserede. For det første er sontringen mellem heltids- og deltids- eller hobbybrug udbygget. Der har selvfølgelig altid været deltidsbrug, men ideen i husmandsbrugene fra begyndelsen af århun-

dredet og frem, som den f.eks. kom til udtryk i 1919-udstykningslovene, var, at en familie skulle kunne leve af bruget. Og i det omfang husmændene tog arbejde udenfor bedriften, var det typisk indenfor landbruget. Af egentlige heltidsbedrifter er der kun godt 29.000 på i gennemsnit omkring 68 ha tilbage.

Disse heltidsbedrifter er imidlertid også stærkt specialiserede. I alle moderne beskrivelser af dansk landbrug sondres skarpt mellem planteavlere, kvægbrugere og svineavlere. Og de skal ikke forveksles. Som en erfaren konsulent engang beskrev det: »Plan-teavlere, det er mest sjællændere, der kan lide at gå på jagt, kvægbrugere kan lide lugten af kvæg, svineavlere kan ikke lide lugten af svin, de kan lide lugten af penge«. Det er ikke sikkert, han var en stor beundrer af den moderne svineavl, men for en økonom er der jo ikke noget odierligt i at være en driftsøkonomisk bevidst erhvervsleder. Uafhængigt af, hvordan man vurderer det, så er de nøgne kendsgerninger i dag kun er 13,3% af alle brug, der har både kvæg og svin, hvor det i 1968 var 74,5%. 36,9% har hverken kvæg eller svin (det var i 1968 kun 9,8%). 32% har kun kvæg og 18% kun svin. Kemien har også gjort sit indtog. Kunstgødningens betydning er øget drastisk og en lang række nye stoffer pesticider, vækstfremmere o.s.v. er kommet til.

Når man diskuterer strukturudviklingen i landbruget, understreges de store problemer ofte. Man har fået nitrat og pesticider i grundvandet. Burhøns og tremmekalve har det næppe ret godt. Biodiversiteten i naturen er på vej væk; storken er forsvundet, og viber og lærker bliver sjældnere. Den slags debatter har normalt en vis moralsk over-tone. Godt landmandskab og dyreetik er blevet modeord.

Alle disse problemer er vigtige og skal ikke bagatelliseres. Men der kan være grund til at minde om et gammelt mundheld. I Nordjylland sagde man i gamle dage, at når nogen prøvede at sælge én en ko i Jesus' navn, så var den nok trepattet. Der ligger

heri et udsagn om, at hvis man prøver at begrunde de reelle transaktioner med moraliserende argumenter, så sejler man under falsk flag.

Det, der er sket i dansk landbrug, er ikke et udtryk for mindre godt landmandskab eller et mere kynisk forhold til dyrene og naturen. Det er udtryk for en rational tilpasning til ændrede relative priser. I en markedsøkonomi er det forbrugerne, der bestemmer, hvad der skal produceres, og producenterne producerer det billigst muligt indenfor de rammer, der er afstukket for dem. Dette gælder også landbruget, såvel i dag som i 1950'erne. En markedsøkonomi har ikke brug for gode mennesker, men for effektive producenter. Det er denne realistiske holdning, der er dens styrke.

I 1950-54 var årslønnen for karle med kost og logi 3.182 kr. I dag tjener en ufaglært omkring 167.000 kr. om året. Det gør en betydelig forskel i, hvor meget man prøver at spare på arbejdskraften, og det er forklaringen på, at man har mekaniseret, og at man har erstattet manden med hakken og radrenseren med pesticiderne. Det er også klart, at med en timeløn på omkring 100 kr. bliver der ikke meget tid til at klø grisen bag øret, hvis flæskestegen ikke skal blive alt for dyr.

3. Svineavlens rolle

Det, landbruget har gjort, er effektivt at omstrukturere efter de priser og de reguleringer, de er blevet udsat for. Hvor store omstillinger der er foregået også indenfor sektoren, kan man f.eks. se på, at vi i dag kun har omkring 4,3 mill. høns og en ægproduktion, der cirka svarer til det danske forbrug, medens vi i 1950 havde 11,5 mill. høns og eksporterede ca. 3 gange så meget som det danske forbrug. Omvendt har svinene haft succes; jvf. fig. 1, hvor udviklingen i antallet af heste, svin, kvæg og mennesker i Danmark i dette århundrede er tegnet op. Antallet af mennesker er mere end fordoblet, men

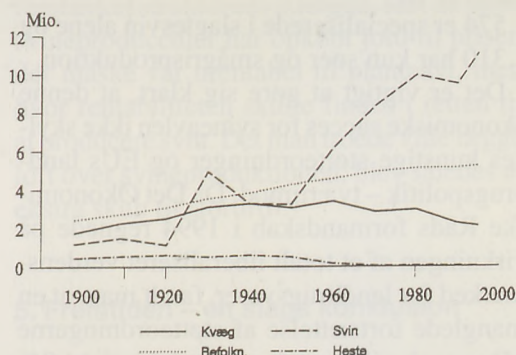

Fig. 1. Antallet af heste, svin, kvæg og mennesker. Kilde: Statistisk Årbog, 1996

det er intet mod svinenes succes. Deres antal er næsten 10-doblet.

Det er også svinene, der tæller hårdt i eksporten (og som nævnt har landbruget først og fremmest betydning som eksporterhverv). Tabel 1 efterlader ingen tvivl om, hvad det er der tæller i dansk landbrugseksport – det, er svinene. Svinekødseksporten udgør næsten halvdelen af den samlede landbrugseksport.

Rygraden i dansk landbrugseksport er altså en specialiseret svineavl og ligesom for den samlede landbrugsproduktion har nøgleordene været stordrift og specialisering. Hvor der i 1976 var 83.746 landbrugsbedrifter med svin, så er der i 1996 19.823, og kun 8.738 af dem har både søer og slagtesvin.

Tabel 1. Eksportværdi

Kilde: Statistisk Årbog

Varegruppe mia. kr. 1995	Ialt
<i>Samlet udførsel</i>	263,5
Animalske landbrugsprodukter	28,3
Heraf hornkvæg, okse og kalvekød	2,5
svin og svinekød	16,0
fjerkrækød	1,0
smør	1,1
ost	5,7
andet	2,0
Vegetabilske landbrugsprodukter	7,0
Kød- og mælkekonserves	5,5

6.574 er specialiserede i slagtesvin alene og 3.310 har kun søer og smågrisproduktion.

Det er vigtigt at gøre sig klart, at denne økonomiske succes for svineavlen ikke skyldes kunstige støtteordninger og EUs landbrugspolitik – tværtimod. Da Det Økonomiske Råds formandskab i 1994 regnede på virkningen af et totalt liberaliseret verdensmarked for landbrugsvarer, fandt man, at en manglede fortsættelse af støtteordningerne i Danmark ville resultere i et fald på 14,9% i produktionen af salgsafgrøder, i et fald på 2,1% i produktionen af mælk og kvæg, men i en stigning på 3,2% i produktionen af svin og fjerkræ. Det er altså sådan, at der er mere støtte til planteavlen end til svineproduktionen, og en liberalisering vil derfor først og fremmest give svineavlen lavere foderpriser. Svineavlen har altså absolut intet at frygte ved liberalisering og støtteafvikling.

4. Miljø, dyrevelfærd og landbrugsstrukturen

Hvad fremtiden vil indebære, er det altid svært at sige noget om. Men der er næppe tvivl om, at de stigende miljøproblemer, der har vist sig som følge af den intensive produktion, kombineret med den øgede velstand, der giver os råd til at bekymre os om disse problemer, vil komme til at præge de kommende års udvikling. Landbruget skal til at tage mere hensyn til den langsigtede bæredygtighed. Det skal erhvervet have klare signaler om, og i en markedsøkonomi består de vigtigste signaler i ændrede relative priser. Det vil sige forurenende og miljøskadelige stoffer skal gøres dyrere, f.eks. med afgifter, og produkter, der er produceret under særlig hensyntagen til naturen og dyrene, skal have en overpris.

Det er imidlertid urealistisk at tro, at forbedret dyrevelfærd og miljøvenlig drift kommer af sig selv. Og signalerne er blandede. På visse markeder kommer der stigende krav til dyrevelfærd, på andre vil de miljømæssige krav givet vis komme til at spille en hoved-

rolle. På svineproduktionens område er der ikke nogen udsigt til at økologisk drift for alvor vil slå igennem. I Landbrugs- og Fiskeriministeriets betænkning om fremme af den økologiske fødevareproduktion fra 1995 vurderes den økologiske svineproduktion også i år 2000 at være under 1% af den samlede danske produktion.

En række betragtninger er vigtige. For det første er det ikke sikkert, at de såkaldt bløde værdier går hånd i hånd. Frilandsgrise ser ud som om de har det dyrevelfærdsmæssigt sjovt, men en oprodet mark med mange små skure pynter ikke nødvendigvis i landskabet. Og frilandsgrise spreder heller ikke gyllen jævnt over arealet – faktisk har de vistnok så menneskelige træk, at de om morgenen ofte lader vandet lige uden for hytten og så sover videre et par timer. Dyrevelfærd, landskabelige værdier og grundvandet har derfor ikke nødvendigvis fælles interesser.

Det er selvfølgelig heller ikke omkostningsfrit at have højere krav til miljø og dyrevelfærd end vore konkurrenter. Man risikerer, at produktionen flytter til udlandet. Man kan f.eks. se på ægproduktionen, hvor Danmark de sidste mange årtier har haft relativt restriktive regler. Den danske dyreværnslov forbød indtil 1979 burhøns, og arealkravene til burene efter 1979 har været strammere i Danmark end hos vore konkurrenter. I Danmark blev indførslen af burhøns i 1979 kombineret med et krav om, at hver høne fik 600 cm² gulvareal, medens man først i 1986 fik arealkrav overhovedet på EF-plan og da på kun 450 cm² pr. høne. Resultatet er, at Danmark siden bl.a. England og Tyskland begyndte med burhøns i 1960'erne tabte markedsandele, jvf. fig. 2. Efter at have haft en netto ægeksport på godt 70% af produktionen indtil omkring 1960 (d.v.s. vi producerede næsten 4 gange så mange æg, som vi selv brugte), har vi siden 1980 kun lige været selvforsynende. Man må så overveje, om man skal vise et godt eksempel, der efterhånden kan trække de andre med, eller om det er spild af penge at lave restriktioner, der blot medfører at produktionen

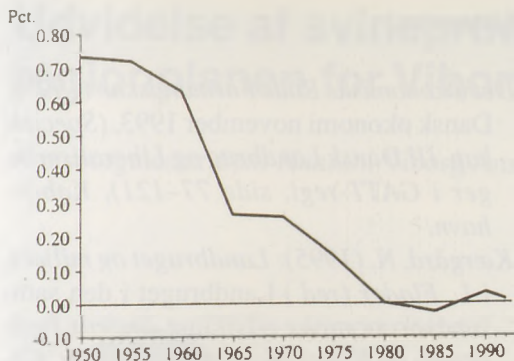

Fig. 2. Nettoæggeeksport i procent af produktionen.
Kilde: Kærgård, 1995

flytter til andre lande, hvor krav til dyrevelfærd og miljø er markant ringere.

Det skal også fremhæves, at det tidsmæssige forløb er helt afgørende. Moderne landbrug er meget kapitalkrævende, og stalde der en gang er byggede er særdeles kostbare at ændre og umulige at flytte. Det vil sige ændrede krav til produktionen, f.eks. af dyrevelfærdsmæssig karakter, er meget dyrere, hvis de skal gennemføres hurtigt, end hvis man giver så langt varsel, at bygningsændringerne kan gennemføres ved nybygninger. Det er rationelt, at stille strenge krav til nybygninger, men at tillade en endog meget lang overgangsperiode for allerede etablerede anlæg.

Til sidst skal spørgsmålet om ejendomsstrukturen og de bløde værdier nævnes. Man taler ofte om de bløde værdier som pseudonymer med nogle hyggelige gammeldags små bedrifter. Det er for det første ikke sikkert. En række af de store bedrifter har bedre styringssystemer både til sikring af en passende gødsning, fodring og temperatur i staldene. Det er derfor ikke sikkert, at miljø og dyrevelfærd er bedre på små bedrifter. Indgreb i bedriftstrukturen skal være uhyre velgennemtænkte, for ofte bliver virkningen en hel anden end forventet. Man har f.eks. forsøgt at bremse væksten i de store svinefarme ved arealkrav pr. dyreenhed – de såkaldte harmonikrav. Men der er næppe nogen tvivl om, at netop disse arealkrav har

forstærket strukturudviklingen, idet de store svineproducenter har opkøbt jord til priser, der måske var urentabel til planteavl, men hvor rentabiliteten skulle findes i retten til at producere svin. Det man troede ville lægge loft over svineproduktionen, blev således et ekstra skub til stordrift.

5. Fremtiden – en slags konklusion

Landbrugsproduktionen har ud over de sædvanlige privatøkonomiske forhold betydelige samfundsmæssige effekter, bl.a. påvirkninger af miljø og landskab. Dette taler for samfundsmæssige reguleringer. Landbrugsproduktion er imidlertid dels meget kompliceret, hvorfor uigennemtænkte indgreb på et område kan have skadevirkninger på andre. Det er derfor vigtigt at indgreb gennemføres ud fra nøgterne analyser og ikke ud fra tilfældige stemningsbølger i pressen.

Dette forstærkes af, at der er tale om internationalt handlede varer. Ukoordinerede reguleringer kan derfor let resultere i, at produktionen flytter fra et land til et andet, hvorved der samlet set måske hverken er gevinster for miljøet eller for dyrevelfærden.

De anvendte reguleringsinstrumenter bør for at ramme præcist normalt være meget målrettede, og der er intet, der tyder på at indgreb i bedriftsstrukturens udvikling er et særligt præcist instrument til opnåelse af miljø- og dyrevelfærdsmæssige mål.

Med hensyn til de moderne svinebrug må det huskes, at det er meget rationaliserede bedrifter, d.v.s. at mandskabet er begrænset. Et gammeldags familiebrug på 25 ha i 1950 beskæftigede f.eks. ofte mand og kone, en halv voksen søn og en karl, altså en 2–4 mennesker. En moderne slagtesvinproduktion med 250 dyreenheder (der er det loft man har talt om) beskæftiger i gennemsnit 1,7 heltidsbeskæftigede. Der er altså pokker til forskel på beskæftigelsen hos en gammeldags godsejer og hos en moderne »svinebaron«. Når der igen er mere fremmedmedhjælp på bedrifterne er det ikke kun fordi,

de er blevet større, men også fordi der normalt kun er ét familiemedlem, der arbejder der, medens ægtefællen i dag oftest har eget arbejde udenfor bedriften. Hvis bedrifterne skal være store nok til at beskæftige 3-4 mennesker, hvad kan være nødvendigt for at sikre en passende arbejdsrytme i ferie og fridag, kan et loft på 250 dyreenheder derfor få en række landmænd til at skifte fra den mindre arbejdskrævende slagtesvinproduktion til produktion af smågrise. Hvilket med lange transporter over grænserne kan give både dyrevelfærdsmæssige problemer og øge smitterisikoen.

Svineproducenterne har tjent penge de senere år og har udvidet, ingen tvivl om det. Men det skyldes bl.a. en række ekstraordinære omstændigheder, kogalskab har flyttet efterspørgsel fra oksekød til svinekød, salmonellafaren har flyttet efterspørgsel væk fra fjerkræ, og konkurrenterne på svineavlens område har i Holland været ramt af svinepest og på Taiwan af mund- og klovsyge. Samtidig ved vi at svinepriserne altid har svinget op og ned.

Det må samtidigt huskes, at den gamle argumentation mod specialisering dels byggede på de tidligere nævnte argumenter for sammenhæng i produktionen, der måske (bl.a. med bedre transport og billigere kunstgødning) har været anset for forældede, men den byggede også på økonomiske argumenter om risikospredning. Det har man måske lidt letsindigt glemt i EUs regulerede markeder. Men de moderne specialiserede bedrifter er særdeles sårbare overfor skiftende konjunkturer.

Det forekommer derfor sandsynligt, at det ville have været mere fremsynet af politikerne, i stedet for at tale om struktureregulerende indgreb, på umisforståelig vis at fastslå, at ekspansion sker på egen regning og risiko. Hvis landmænd i højkonjunkturen ikke konsoliderer, men ekspanderer, så skal de ikke vente, at samfundet hjælper dem over lavkonjunkturer. En sådan advarsel måske virke mere struktureregulerende end mange ændringer i landbrugsloven.

Litteratur

- Det Økonomiske Råds Formandskab (1993):* Dansk økonomi november 1993, (*Specielt kap. III Dansk Landbrug og Liberalisering i GATT-regi, side 77-121*), København.
- Kærgård, N. (1995): Landbruget og miljøet, i L. Flader (red.) Landbruget i den samfundsøkonomiske udvikling. Statens Jordbrugs- og Fiskeriøkonomiske Institut, København.*
- Landbrugs- og Fiskeriministeriet (1995): Aktionsplan for fremme af den økologiske fødevarereproduktion i Danmark, Udarbejdet af Det økologiske Jordbrugsråd, København.*
- Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri (1998): Landbrugets strukturudvikling, Betænkning nr. 1351, København.*
- Samt diverse årgange af Statistisk Årbog og andre statistiske publikationer.*

Udvidelse af svineproduktion i relation til regionplanen for Viborg Amt

Amtsborgmester *Bent Hansen*, Viborg Amt

Min overskrift er: »Udvidelse af svineproduktion i relation til regionplanen for Viborg Amt. Vurderinger af virkningerne på miljøet (VVM vurderinger)«.

Det er faktisk EU, som indirekte har givet de danske amter en rolle i forbindelse med udviklingen i dansk svineproduktion.

Det er nemlig et EU direktiv, som pålægger medlemslandene at gennemføre de såkaldte VVM vurderinger for bestemte typer af store bygge- og anlægsarbejder – bl.a. nyanlæg og udvidelser af store svine- og fjerkræproduktioner.

Det har Folketinget i Danmark besluttet skal ske inden for rammerne af det kendte plansystem - ved at amterne skal indarbejde disse vurderinger i den løbende regionplanlægning.

Og det er efter min mening godt. Som det også er nævnt i oplægget til dette seminar, er der store regionale forskelle, hvad angår den animalske produktion i dansk landbrug. Der er derfor også brug for en regionalisering af de politisk og teknisk fastsatte rammer for produktionens udvikling.

Viborg Amt har samlet en af de største dyretætheder i landet, men også inden for

amtet er der store egnsvise forskelle. I visse egne ligger dyretætheden omkring 1,3–1,4 dyreenheder pr. ha. af det samlede dyrkede areal, i andre egne ligger den betydeligt lavere.

Det er nok meget naturligt, at interessen for produktionsudvidelser i disse år er størst, der hvor de mest effektive produktionsenheder i forvejen findes – dvs. i de mest dyretætte egne. Vi har i hvert fald i det seneste år været udsat for en række ansøgninger om produktionsudvidelser op over grænsen på 250 dyreenheder – og det er jo ikke gået stille af.

På den ene side har vi haft producent-interesserne og en fløj i amtsrådet, som lidt groft sagt har været af den opfattelse, at så længe Landbrugsloven og f.eks. Miljøbeskyttelseslovens harmonibestemmelser er overholdt, har amtsrådet ikke noget at komme efter i den slags sager.

På den anden side har vi haft en meget udbredt modstand i offentligheden, hvor alt ting er blevet blandet sammen – lige fra dyreetik og fødevarekvalitet til landbrugsstruktur, livet på landet, lugtgener, transport og de generelle hensyn til grundvandet og vandkvaliteten i Limfjorden.

Spørgsmål om dyreetik og smagen på kødet hører nok ikke hjemme i en VVM vurdering.

Den anden fløj i amtsrådet – hvortil jeg bl.a. hører – har imidlertid ment, at den offentlige modstand måtte tages højtideligt, og at VVM- og regionplaninstrumentet både kan og skal bruges til at anlægge en bredere og mere generel synsvinkel på de konkrete sager.

Det er ikke nok for at tilfredsstille det EU

direktiv, som pålægger medlemslandene at gennemføre VVM vurderingerne, at diverse national sektorlovgivning er overholdt. Tværtimod har udgangspunktet i EU netop været, at den nationale sektorlovgivning *ikke* i tilstrækkeligt omfang sikrede miljøhensynene. Ellers ville direktivet jo være helt overflødigt.

VVM vurderingerne skal anlægge *brede* miljømæssige vurderinger – på tværs af gældende, national lovgivning – og frem for alt skal de sikre, at eventuelle mangler og »huller« i landenes regelsæt og konflikter mellem forskellige regelsæt bliver afdækket, således at også miljømæssige konsekvenser, som måske hidtil har været upåagtede bliver vurderet.

Det er *der* VVM vurderingerne har deres styrke og berettigelse.

Usikkerheden om amtsrådenes kompetence og funktion i forbindelse med VVM vurderinger af store svineproduktioner ser nu i øvrigt ud til at blive ryddet helt af vejen, idet Miljøministeriet netop har sendt et udkast til landsplandirektiv i høring, hvor der utvetydigt bliver givet udtryk for den opfattelse, som jeg her har fremlagt.

VVM vurderingerne skal tage udgangspunkt i det konkrete projekt. Det er dette projekts virkninger på miljøet i bredeste forstand, som skal vurderes. Bl.a. er det også et udtrykkeligt krav, at projektets såkaldte »socioøkonomiske« effekter skal vurderes. Og så begynder vi jo at nærme os spørgsmålene om landbrugets strukturudvikling og udviklingen i landdistrikterne.

Der, hvor vi i Danmark – og i hele Europa i øvrigt – kommer tættest på en samlet og afvejet vurdering af samfundsudviklingens positive og negative effekter, er i de amtslige regionplaner. Det er derfor helt naturligt at kæde VVM vurderingerne sammen med regionplanlægningen.

Samtidigt bliver de gældende regionplaner et vigtigt regelgrundlag at holde VVM vurderingerne op imod. Naturligvis skal gældende lovgivning overholdes, men det er ikke tilstrækkeligt. Viser en VVM vurdering,

at et givet projekt vil medføre virkninger for miljøet, som er i strid med gældende retningslinier i regionplanen må »den røde lampe lyse«.

Det har været tilfældet ved Viborg amtsråds behandling af en række sager om udvidelser af store svineproduktioner.

Der står f.eks. i Viborg amtsråds regionplan, som i april blev enstemmigt vedtaget af amtsrådet, at beskyttelsen af grundvandet mod forurening skal prioriteres højere end arealanvendelse, som medfører en risiko for forurening, og der står også, at målet for vandkvaliteten i Limfjorden er fastsat således, at det forudsætter en reduktion (faktisk en halvering) af næringsstofftilførslen til fjorden.

Når det så viser sig i de konkrete VVM vurderinger for de store svineproduktioner, at udvidelserne både vil resultere i en øget forurening af grundvandet og en øget næringsstoffbelastning af fjorden, mener jeg, at amtsrådet må sige stop.

Der står også i regionplanen, at trafikssikkerheden skal forbedres. Det gør vi ikke ved at øge gylletransporterne på det overordnede vejnet – f.eks. som vi har oplevet det fra Mors til Thy med 160 årlige transporter á 30 tons over 30 km for bare en ejendom.

Om landbrugets strukturudvikling er der ingen deciderede retningslinier i regionplanen. Det har hidtil ikke været blandt de pligtige emner. I betragtning af landbrugs erhvervets betydning – specielt i et amt som vort – skulle det dog ikke undre mig, om også dette spørgsmål i fremtiden kommer til at indgå i regionplanlægningen. Det skorter i hvert fald ikke på politisk interesse, og interessen i offentligheden er ligeledes stor.

Miljøhensynene er der ingen tvivl om, at amtsrådene skal beskæftige sig med. Vi er i Viborg Amt i den situation, at vi har en høj dyretæthed i amtet, samtidigt med at vi på grund af jordbundsforholdene har en sårbar grundvandsressource, og vi har i Limfjorden et af de mest sårbare indre farvande.

Når vi anvender de metoder til beregning af udvaskning og nedsivning af nitrat, som

faktisk er udviklet af landbrugets egne forskere, får vi det resultat, at der med stor sikkerhed vil blive tale om en overbelastning af både grundvandet og fjorden, når intensiteten af gylleudspredningen nærmer sig de maksimalt fastsatte 1,7 DE pr. ha.

Man kan hævde, at forureningen fra én produktion på 498 DE ikke er større end forureningen fra to produktioner på hver 249 DE med det samme udspretningsareal, og det er også rigtigt. Det kan efter min mening blot ikke føre til, at et amtsråd fralægger sig sit ansvar for de sager, som det bliver spurgt om – nemlig alle dem, hvor grænsen på 250 DE overskrides.

Tværtimod må konklusionen vel være, at både de store og de mindre produktioner forurener for meget.

Situationen er den, at der *er* alvorlige forureningsproblemer forbundet med en meget stor dyretæthed. Harmonikravet er fastsat bl.a. ud fra den betragtning, at der i et givet område altid vil være en god del af jorden, hvor der overhovedet ikke, eller kun i ringe omfang, udsprede husdyrgødning. Under den forudsætning kan det være forsvarligt, at der på enkelte ejendomme udsprede op til de 1,7 DE pr. ha.

Naturen kan imidlertid ikke bære, at der på *al* jord i et større område udsprede husdyrgødning fra 1,7 DE pr. ha. – og det er den situation, vi nærmer os i visse egne af Viborg Amt.

Dette er tilsyneladende erkendt i det dugfriske forlig mellem et stort flertal af Folketingets partier. Hvordan forliget konkret bliver udmøntet, ved vi ikke endnu, men målet er klart.

Udfordringen er at få reduceret tabet af kvælstof og fosfor fra markerne, og i betragtning af, at der jo er tale om værdifulde næringsstoffer, som også landbruget må være interesseret i, bliver udnyttet bedst muligt, er jeg optimist.

Der er mange måder at gøre dette på. Overgødskning skal naturligvis helt undgås. Afgrødesammensætningen og sædskiftet har stor betydning for udnyttelsen af nærings-

stofferne. Gyllesepareringsanlæg og biogas-anlæg kan give en meget lettere håndterbar gødning, samtidigt med at energiindholdet udnyttes. Vi kan justere på foderets sammensætning og på doseringen, og udbringningsformen og -tidspunktet har både betydning for udnyttelsen og fordampningen til atmosfæren.

Alt i alt er der så mange virkemidler, at jeg mener at have god grund til at tro, at begrebet »godt landmandsskab« kan udvikles til også at betyde landbrugsdrift i harmoni med naturen.

Jeg tror ikke på, at fremtiden for dansk svineproduktion vil være en mere og mere centraliseret og fabrikmæssig produktion. I øjeblikket kan vi leve højt på andre landes (sygdomsmæssige) problemer, men det er ikke en strategi, som holder i længden, hverken af miljømæssige eller andre årsager.

Den fremtidige danske »niche« ligger for landbruget – som på andre områder – i høje miljømæssige, dyreetiske og kvalitetsmæssige standarder. Selve dette at udvikle produktionsformer, som gør, at landbruget kan leve i pagt med naturen, vil i fremtiden være en vigtig dansk konkurrenceparameter.

Det har vi set i industrien, og det vil også komme til at gælde for landbruget.

Der er i dag ca. 2,5 mio. dyreenheder i hele landet. Det svarer til en dyretæthed på blot ca. 0,9 DE pr. ha. på de dyrkede arealer, og endnu mindre hvis vi medregner hele landets areal. Kunne vi få dyretætheden i Viborg Amt ned i nærheden af landsgennemsnittet, ville mange af vore problemer være løst.

Den fremtidige produktion skal altså ikke nødvendigvis reduceres. Den skal fordeles bedre, og begrebet »godt landmandsskab« skal udvikles. I visse egne er produktionen for høj, og der må vi nu sige stop. I andre egne kan den animalske produktion formentlig øges, også uden alvorlige miljømæssige konsekvenser, hvis det gøres rigtigt.

Alt i alt håber jeg hermed også at have leveret nogle brugbare argumenter for, at vi ved tilrettelæggelsen af struktur- og produk-

tionsudviklingen i dansk landbrug i fremtiden også må inddrage regionalpolitiske synsvinkler.

De lokale, folkevalgte amtsråds rolle som »bestyrere« af det åbne land og af den regionale erhvervsudvikling bliver mere og

mere helstøbt. Landbruget er et hovederhverv i mange amter – bl.a. i Viborg. Dansk landbrugs struktur- og produktionsudvikling hører naturligt hjemme som et vigtigt element i amtsrådenes samlede regionale erhvervs- og udviklingspolitik.

Bogklubben

ÅRETS BOGPAKKE

**Samlet pris:
425,-**

Alt det nyeste 1998

Redigeret af Jon Birger Pedersen, Arne Nielsen, Jens J. Høy og Kjeld Bukh Hansen

Alt det nyeste 1998 behandler aktuelle emner inden for områderne planteavl, husdyrbrug, maskiner/teknik og lovgivning/økonomi/politik (Normalpris kr. **215,00**)

Ukrudt, Sygdomme og Skadedyr i landbrugsafgrøder

Elo West Larsen, Forlaget Næsgaard

3 håndbøger, der beskriver de vigtigste skadegørere i landbrugsafgrøder. Bøgerne er velegnede til bestemmelse af skadegørere i marken. (Normalpris kr. **350,00**)

Medlemskab kan tegnes hos:

Det Kgl. Danske Landhusholdningsselskab

Jordbrugsforlaget

Mariendalsvej 27. 2., 2000 Frederiksberg

Telefon: 3888 9088 · Fax: 3888 6611 · e-mail: jordbrugsforlaget@bogpost.dk
www.jordbrugsforlaget.dk

Etik og intensiv svineproduktion

Svinefagdyrlæge *Lisa Pontoppidan*, Glamsbjerg

Som titlen allerede antyder, er konflikt-situationen angivet – kan man forene en intensiv svineproduktion med krav om at etik og velfærd tilgodeses. Svaret er: Både ja og nej.

Danmark i dag

Fra forbrugere og fra politisk hold stilles der krav om at svinets velfærd tilgodeses. I den forbindelse er der tale om et krav om bedre plads, fast gulv og strøelse. Ydermere er produktionernes størrelse i søgelyset – de store, intensive bedrifter (»fabrikker«), kritiseres for at være ukritiske i behandling af dyr og miljø.

Samtidig er der uhyre meget focus på anti-biotika-forbruget og ikke mindst brugen af vækstfremmere i produktionen, og et krav om, at vækstfremmere fjernes og at antibiotika-forbruget sættes ned. Forbrugerne har et overordnet ønske om at kunne regne svinekød for et meget »sikkert« produkt – altså et produkt hvorfra man ikke kan forvente overførsel af hverken sygdomme, resistente bakterie-stammer eller antibiotikarester.

Hvad er etik og velfærd?

Vil man søge at tilgodesee etik og velfærd i svineproduktionen, må man begynde med at definere, hvad disse begreber dækker over:

Etik er et spørgsmål om moral og holdninger, byggende på den enkelte persons opvækst, livssyn, viden, m.m., og er derfor et dynamisk begreb.

Velfærd defineres for svin som summen af dyrenes positive og negative oplevelser i et livsforløb. Her kan negative oplevelser være smerte, sygdom, konflikter og stress, mens positive oplevelser typisk er tilfredsstillelse af behov for føde, hvile, søvn, yngelpleje og hudpleje.

Men hvordan måler vi dyrs oplevelser? Det er svært at stille objektive mål for. Derfor bliver det ofte mennesket, der ud fra en etisk betragtning søger at definere hvilken grad af velfærd vi finder acceptabel for vore husdyr.

Svineproducenterne

Overfor forbrugerne står producenterne med en (fornemmer man) følelse af frustration. Nu har de i en årrække forsøgt at skabe rammerne om en produktion, der var konkurrencedygtig internationalt, og som samtidig kunne leve op til de strengeste kvalitetskrav – og hvad sker der så? Jo, produktionsformen kan nu ikke længere accepteres af den danske (og den engelske) forbruger.

Baggrunden for at en produktion påbegyndes, er til at begynde med et ønske om at

starte en virksomhed, hvis økonomiske udbytte kan danne grundlaget for en families eksistens. Derfor er det naturligvis altafgørende, at denne produktion er, hvad der populært kaldes »økonomisk bæredygtig«. Samtidig er der også indenfor landbruget sket en ændring indenfor krav til arbejdstid – den gode gamle bondemand, der var på arbejde 365 dage om året, 24 timer i døgnet og ikke kendte begrebet ferie, er i takt med den øvrige udvikling i samfundet, »afgået ved døden«. Yngre landmænd (og ikke mindst deres familie) har et naturligt ønske om at kunne føre en nogenlunde normal tilværelse med en rimelig arbejdsdag.

Derfor er der i de fleste tilfælde tale om, at produktionen tilrettelægges efter kendte og veldokumenterede principper. Da det mest effektive og mindst arbejdskrævende system vi kender, er et staldsystem med spaltegulve og gylle, samt automatisk fodringsanlæg, har dette system været foretrukket. Størrelsen på produktionerne har været stigende, ud fra hovedsagelig én betragtning: Det økonomiske udbytte pr. produceret enhed er så lav, at den enkelte an-

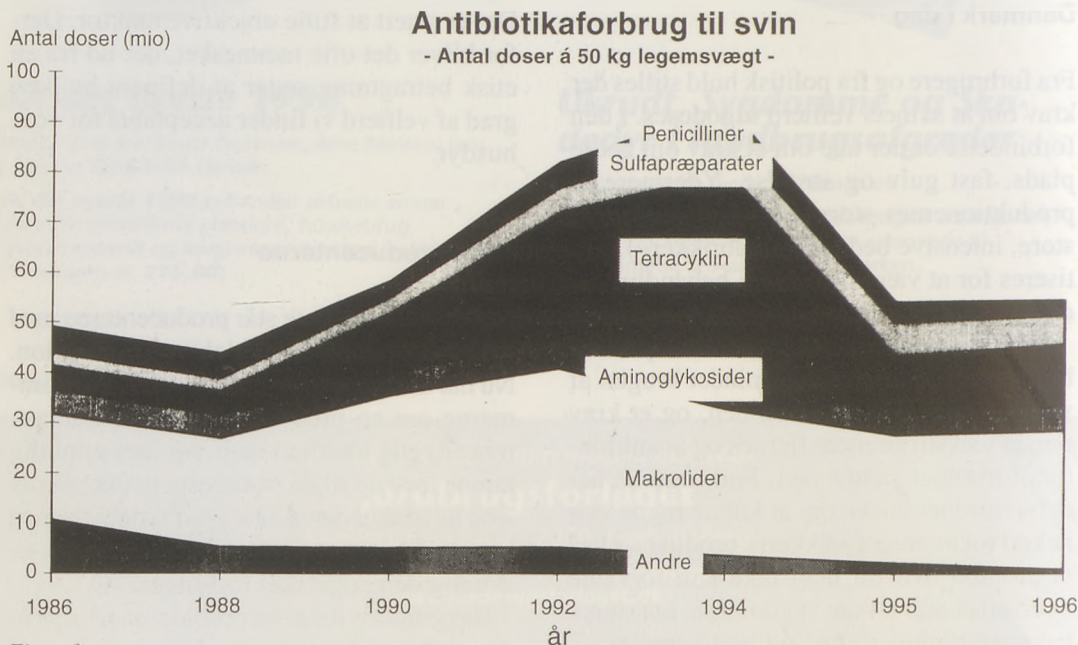
satte skal passe forholdsmæssigt flere svin i dag end tidligere. Når der samtidig er et ønske om at arbejdsugen skal være på max. 37 timer, må produktionen udvides, så der kan skabes flere arbejdspladser og de ansatte kan indgå i en turnus-ordning med ferier og fridage.

Dyrlægens rolle

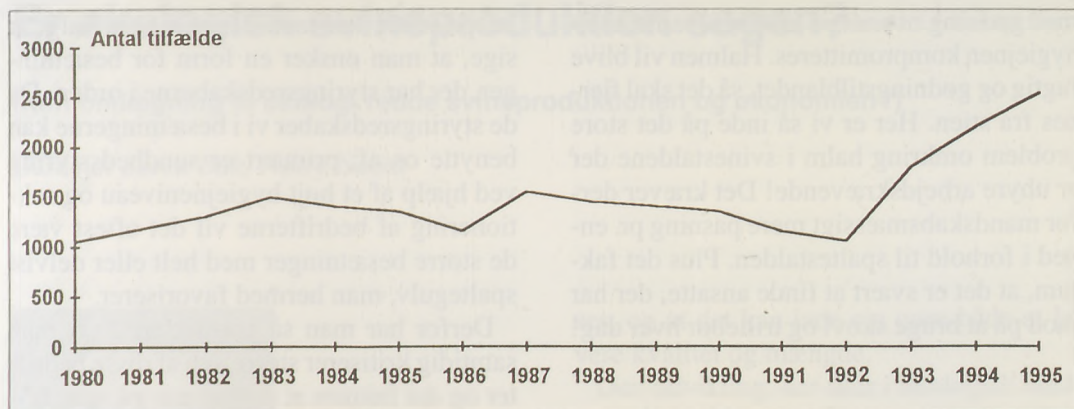
Midt imellem står man så placeret som dyrlæge og rådgiver for svineproducenterne, og denne position er ikke taknemlig at udfylde i disse tider. Vi skal formidle de råd til landmændene, som kan føre dem til succes – både sundhedsmæssigt og økonomisk, men også socialt.

Sundhedsmæssigt set er den store, intensive produktion paradoksalt nok at foretrække, og det er også én af baggrundene for, at besætningerne ser ud, som de gør.

De større besætninger har nemlig den fordel, at størrelsen alene betinger, at der, uden at belaste økonomien urealistisk meget, kan oprettes det, der kaldes for sektionering.

Figur 1.

Figur 2. Antal humane tilfælde af campylobacterinfektioner. Kilde: Statens Serum Institut.

Dvs. en opdeling af besætningen i mindre enheder, hvorimellem der ingen dyrekontakt er. Disse mindre enheder kan jævnligt tømmes helt, rengøres og desinficeres, før nye dyr igen indsættes. Dette har medført et meget lavt smittepres og en fantastisk hjælp til sundhedsstyring i besætningerne, og dermed også et markant fald i behovet for at anvende antibiotika. Se fig. 1.

Ud over sektionering, er det også væsentligt, at smittebeskyttelsen internt i besætningen er i orden. Det vil sige, at medarbejderne skal undgå at smitte overføres fra én dyregruppe til en anden i besætningen. Derfor er der ofte oprettet smittebarrierer, der f.eks. kan bestå i tætte stiadskillelser, støvleskift m.m.

En videreførelse af dette system er multisite-systemet, hvor man separerer driften yderligere op, således at man f.eks. på én ejendom har soholdet, mens de fravænnede grise overføres til en anden ejendom. Slagtesvinene vil typisk blive fedet færdige på en helt tredje ejendom. Denne produktionsform er ofte delt ud på flere ejere, men kan i princippet også tilhøre den samme ejer.

Spaltegulve kontra fast gulv og halm

Spaltegulve tillader gødning og urin at passere ned til den underliggende gyllekanal,

hvorfra det lukkes ud med jævne mellemrum, d.v.s. der er meget lidt fysisk arbejde forbundet med det. Samtidig har det den sundhedsmæssige fordel, at der er en meget ringe grad af gødningskontakt mellem dyrene. Derfor bliver de sygdomme, der primært smitter via gødningskontakt nemmere at styre. Her skal ikke mindst nævnes de tarmsygdomme, som man i svineproduktionen forventer at få problemer med, når antibiotiske vækstfremmere skal undværes – *Lawsonia Intracellularis*, *Spirochaetose* og *Camphylobacter*, men også en infektion som *Salmonella*, som man har gjort sig store anstrengelser for at få styr på. Flere af de sygdomme, der er i svineproduktionen er såkaldte zoonotiske sygdomme, der kan overføres til mennesker, og det er én af grunnerne til at man ønsker at kunne begrænse forekomsten af disse sygdomme mest muligt. Se fig. 2.

Det faste leje med halm, har den fordel, at dyrene her har et leje, hvor der kan oprettholdes en høj temperatur, selvom omgivelserne er kolde. Samtidig har halmen også en adspredende funktion, idet dyrene kan æde af det og flytte rundt på det. Ulempen ved det faste leje er, at ved høje temperaturer (over 18–19°C) vil grisene svine på gulvet for at afkøle kroppen. Dette er en naturlig adfærd, men ikke tilsigtet i et sådant staldsystem. Dette medfører at grisene sviner til

med gødning overalt på kroppen, samt at stihygienjen kompromitteres. Halmen vil blive fugtig og gødningstilblandet, så det skal fjernes fra stien. Her er vi så inde på det store problem omkring halm i svinestaldene der er uhyre arbejdskrævende! Det kræver derfor mandskabsmæssigt mere pasning pr. enhed i forhold til spaltestalden. Plus det faktum, at det er svært at finde ansatte, der har mod på at bruge skovl og trillebør hver dag!

Udendørs produktion

Fordele: De udendørs placerede dyr, kan i højere grad følge deres naturlige adfærdsmønstre.

Smittemæssigt vil der være en lavere smittekoncentration i luften, og der vil dermed være et lavere sygdomspres på besætningen.

Svinene kan indgå i markplan som skift mellem afgrøder. Forholdsvis billigt produktionsanlæg.

Ulemper: Det vil oftest kun være en marginal del af produktionen, der finder sted ude (farende søer), mens resten af produktionen er indendørs. Meget få jorde egner sig i Danmark til denne produktionsform, da det kræver let, veldrænet og højtliggende jord. Smittemæssigt er der sygdomme i den udendørs produktion, som kan komme fra den vilde fauna – f.eks. Brucellose. Herudover er der stor frygt for at svinepest-smitte har lettere adgang til udendørs besætninger trods intensiv hegning. Stiller større krav til arbejdstimer pr. enhed, samt ofte nogle ubehagelige arbejdsforhold.

Der er tale om en produktionsform, der typisk vil være en niche-produktion og ikke kan forventes i større målestok.

Diskussion

Hvis forbrugernes krav om svinekød som et sundhedsmæssigt sikkert produkt har høje-

ste prioritet, har man dermed også valgt at sige, at man ønsker en form for besætninger, der har styringsredskaberne i orden. Da de styringsredskaber vi i besætningerne kan benytte os af, primært er sundhedsstyring ved hjælp af et højt hygiejneniveau og sektionering af bedrifterne vil det oftest være de større besætninger med helt eller delvist spaltegulv, man hermed favoriserer.

Derfor har man så konflikten, hvis man samtidig kritiserer størrelsen af disse bedrifter og det faktum at dyrene går på spalter – for det kan netop være, at det er nogle af de ting, der medvirker til at slutproduktet er mere sundhedsmæssigt sikkert for forbrugeren.

Her kommer så definitionsspørgsmålet for forbrugerne: Hvilken grad af velfærd kan vi acceptere for vore husdyr, og er vi villige til at gå på kompromis med produktets sikkerhed for at tilgodese svinenes adfærd? Og ikke mindst: Hvad er vi villige til at betale for at få vore etiske mål opfyldt?

Hermed er vi så fremme ved det spørgsmål, der er stillet indledningsvist – kan intensiv svineproduktion og etik og velfærd forenes – og dermed forklaringen på, at svaret er både ja og nej. Det vil nemlig til enhver tid afhænge af, hvordan etik og velfærd defineres i det nuværende samfund.

I vores nuværende situation, må man altså arbejde hen imod at finde en besætningsstruktur, der kan tilgodese dyrenes normale adfærdsmønster bedst muligt og hermed opfylde forbrugerens etiske krav til produktionen, uden at man samtidig går på kompromis med sundhedsstyringen.

Selvfølgelig skal denne sundhedsstyring kombineres med en sund antibiotika-politik på det veterinære område, for at man herved kan reducere forbruget af både antibiotiske vækstfremmere og terapeutisk antibiotika yderligere.

Er økologisk svineproduktion sagen?

(Kan omlægning til økologi redde svineproduktionen og økonomien?)

Gårdejer Søren Bak, Nørre Nebel

Økologi og økologisk svineproduktion er sagen. Om det kan redde dansk svineproduktion og økonomien kan jeg ikke love, men jeg er overbevist om, at svineproduktionen og økonomien ikke kan reddes uden økologien.

Jeg har altid opfattet økologisk svineproduktion som produktudvikling. En udvikling, der er sket ude hos landmænd, der oven i købet har været foran forbrugere og politikere. Økologerne har været, og er på forkant med udviklingen, og der er meget at (produkt) udvikle endnu. Fundene af sprøjtegift rester i grundvandet, og iltsvind i fjordene, har gjort det klart for enhver, at vi ikke i landbruget kan fortsætte med at bruge kunstgødning og sprøjtemidler som hidtil. Forbrugere og politikere vil have et rent miljø, og de vil have en højere grad af husdyrvelfærd. Den udfordring lever økologien op til. Økologerne har taget den fulde konsekvens og fravalgt kunstgødning og sprøjtemidler i deres produktion. Det er ikke uden problemer, men den rivende udvikling, der har været i de økologiske produktionsmetoder, viser, at mange problemer kan lø-

ses, og at det kan lade sig gøre både at levere kvalitet og mængde.

Den udvikling, der sker i økologisk landbrug, de erfaringer, der gøres, er nødvendige både for økologer og traditionelle landmænd. Der kommer flere restriktioner på brug af gødning og sprøjtemidler, og derfor er udviklingen af økologiske produktionsmetoder interessante og nødvendige for hele landbruget. I stedet for at brokke sig over de restriktioner, der uvægerligt kommer fra politisk hold, skal vi i landbruget tage udfordringen op og gå foran.

Men er der økonomi i det? Vil forbrugerne betale? Er det hele ikke bare et modelune? Der er ikke nogen af os, der vil have sprøjterester i grundvandet, eller se døde fisk drive rundt i vore fjorde. Uanset hvordan kommer vi alle til at betale for rent vand. Om vi så skal betale i supermarkedet, over skattebilletten, gennem afgifter eller hvad ved jeg, vil blive bestemt i en politisk proces, som landbruget også er deltager i. Landbruget vil stå sig ved at erkende sin del af ansvaret for miljøet, og komme helt i front med initiativerne.

Et andet aspekt er, at miljøproblemerne er globale, og ikke størst i vores eget land. Økologiske varer og viden om økologiske produktionsmetoder kan blive en vigtig eksportvare for Danmark.

Grundideen i økologisk landbrug er, at producere fødevarer med så lav miljøbelastning og ressourceforbrug som muligt, og med størst muligt hensyn til dyr og mennesker. Staten har et regelsæt og en kontrol, som giver ret til at anvende Ø-mærket. Til liden til regelsættet, kontrollen og ikke mindst landmanden er grundstenen og ga-

rantien er udmøntet i Ø-mærket, Det er vigtigt hele tiden aktivt at vedligeholde og udvikle tilliden. I EU arbejdes der med et fælles harmoniseret regelsæt, som når det er færdigt og vedtaget, vil gælde i Danmark.

Fra starten er det mælkeproducenterne, der har haft størst succes med overgangen til økologi. Traditionel mælkeproduktionen er ikke så afhængig af kunstgødning og sprøjtemidler, og det har været enkelt at have et fornuftigt sædskifte og overholde velfærdskravene. For mange har det end ikke betydet en produktionsnedgang. Kartoffel- og grøntsagsproduktionen er kommet godt med, og har på flere områder lige så høj markedsandel som mælken. Men det har knebet meget med at få gang i den økologiske svineproduktion. For at forklare det, må vi se på de muligheder (nogen vil måske sige forhindringer) som reglerne giver.

Der er 4 hovedhjørneste i de økologiske regler i forhold til svineproduktion:

Først og fremmest er der kravet om økologisk foder. Foderet skal være 75% økologisk. De resterende 25% skal være lokalt produceret, d.v.s. inden for EU, og må ikke indeholde syntetiske aminosyrer eller nogen form for vækstfremmere. Man kan så spørge, hvorfor kun 75% økologisk? For kvæg skal foderet være 85%, og jeg tror, alle økologer hellere end gerne ville fodre 100% økologisk. Men foderblandingerne skal jo hænge sammen og så længe det ikke er muligt at få proteinkager i økologisk kvalitet, er det svært at sammensætte tilfredsstillende blandinger. Foderprocenten vil sikkert blive forhøjet i de kommende år i takt med øget omlægning og mulighederne for at købe økologiske fodermidler. Ingen tvivl om at målet er 100%.

Det andet krav er, at alle dyr skal på græs minimum 150 dage om året. Slagtesvin er dog undtaget, når de opstaldes med uden-dørs løbegård, et halmstrøet leje og grovfoder efter ædelyst. For blot 7 år siden, da jeg flyttede mine søer på friland, rystede mange på hovedet og sagde det ikke kunne lade sig gøre. I dag er udendørsproduktion alminde-

ligt anerkendt, og udbredt i det traditionelle landbrug. Fra starten havde jeg også slagtesvinene på friland, men det kunne jeg ikke få til at fungere tilfredsstillende. Det kræver store veldrænede arealer, og i våde perioder bliver det let for meget smadder. Det er også et problem at gødningen aflejres meget ujævnt over arealet. Personlig tror jeg, fremtiden er i stalde med udeareal, halm og grovfoder. Stalde med masser af frisk luft og lys, og god plads til grisene.

Det tredje krav er 7 ugers fravænningsalder. Det er nok den regel, der er anket mest over, og de mest brugte argumenter er, at søerne afmagres i den lange diegivningsperiode, at det intet betyder for smågrisene og at effektiviteten er for lav. I de 7 år jeg har fravænnet ved 7 uger, har jeg ikke haft problemer med afmagrede søer, og jeg kender ikke økologer, der har haft det. Søernes mælkemængde toppe omkring de 4 uger, derfor er de sidste 3 uger ikke så hårde, som man kunne forvente. Dertil mener jeg, at søer der har fået meget grovfoder i drægtighedsperioden, kan æde større mængder kraftfoder i diegivningsperioden. For smågrisene er fordelene en langt bedre overgang til tørfoder, og en bedre fordring, end det vil være muligt inden for reglerne p.g.a. somælk indtil 7 uger. Fravæanning af så store grise forløber også uden diarre problemer. En helt anden ting er, at disse 4 til 8 ugers smågrise i fri udfoldelse på friland giver en frygtelig masse goodwill hos forbrugere og politikere. Dem der har set det er ikke i tvivl om, at det er sådan grise skal have det.

Vedr. den lavere effektivitet må man indstille sig på, at velfærd i nogle tilfælde koster lidt.

Den fjerde af hovedhjørneste i kravet om grovfoder til alle dyr. Der er meget velfærd i grovfoder: Det giver øget ædetid, og mere fylde og struktur i maven. Kan man få grisene til at æde større mængder grovfoder, kan man af den vej få et bedre sædskifte. Har man på et specialiseret økosvinebrug et ønske om selvforsyning af foder, får man en alt for stor andel korn i sit sædskifte. Høj

kornandel er lig med faldende udbytter. Der skal være en variation, der skal kløvergræs ind og gerne rækkeafgrøder, der kan være rensende. Igen kan man se, at grovfoder til søer i form af helsød eller roepulp er blevet anerkendt de seneste år. Det kan lade sig gøre, og der er økonomi i det. Men det er jo slagtesvinene, der omsætter de store mængder foder, så skal der for alvor ændres noget i sædskiftet, er det slagtesvinene der står for. I Danske Slagteriernes udviklingsprojekt for økologisk svineproduktion vil der blive lavet forsøg med store mængder helsød og kogte kartofler til slagtesvin i det kommende år. Jeg har i flere år i det små forsøgt mig med kogte kartofler. Det er et fortrinligt foder, og forsøg og erfaringer fra 40'erne viser, at op til 50% af slagtesvins foder kan udgøres af kartofler uden negativ indflydelse på kødkvaliteten. Om det holder i dag, vil vise sig i forsøgene. Perspektiverne i kartoflerne er, at der kan hentes betydeligt flere foderenheder pr. ha i forhold til korn, at det er en rækkeafgrøde, der er let at renholde mekanisk, og at det giver variation i sædskiftet.

Den økologiske svineproduktion har indtil nu været meget lille, under en promille af

den samlede svineproduktion, og selv om der sker meget lige nu, vil det tage tid, før den skal tælles i procenter. Der skal udvikles, forsøges og forskes meget. Der skal bruges nogle ressourcer på det, men jeg tror, de er særdeles godt anvendt set i et fremtidsperspektiv. Men det er helt sikkert, at der kan produceres økologiske grise i stor stil. Der kan opnås pæne produktionsresultater og økonomier, især samfundsøkonomien, vil være særdeles god. Og er det godt for samfundsøkonomien skal det også være godt for landmanden.

Økologi drejer sig om bæredygtighed. Jeg vil gerne til slut påpege, at vores eget forbrug af svinekød ikke er bæredygtigt set i en global sammenhæng. Havde den øvrige del af jordens befolkning mulighed for at spise svinekød i samme mængder som os, vil der ganske enkelt ikke være dyrkningsjord nok. Inden for overskuelig tid kan befolkningen i Asien meget vel få en købekraft, der giver en stor konkurrence om, hvad dyrkningsjorden skal anvendes til. Derfor mener jeg, at vi skal holde os for øje, at svinekød er, og vil specielt blive et meget, meget eksklusivt produkt.

Svinekød – bulkvare eller mærkevare?

– hvordan skal vi satse?

Adm.dir. Anne Birgitte Lundholt, DANSKE SLAGTERIER

Formuleringen af titlen kunne lede en til at tro, at spørgsmålet om bulk- eller mærkevare er et enten/eller. Det er det næppe – snarere et både/og. Og derfor giver det måske mere mening at omformulere spørgsmålet til: Hvilke markeder og hvilke produkttyper skal den danske slagterisektor satse på i de kommende år.

Når vi skal søge svaret på det spørgsmål, er det rimeligt at tage udgangspunkt i slagterisektorens hovedopgave, nemlig at sikre landmændene – svineproducenterne – den bedst mulige indtjening for deres svineproduktion.

Den opgave løser vi i DANSKE SLAGTERIER (DS) på tre måder:

- * Ved at medvirke til at minimere produktionsomkostningerne både i primærproduktionen og på virksomhedsplan gennem forskning, udvikling og afprøvning.
- * Ved at medvirke til, at svineproducenterne har de bedst mulige rammebetingelser. Det er den politiske del af DS' arbejde.
- * Ved at medvirke til at sikre landmændene de højst mulige priser for deres produk-

ter. Dette er primært slagteriernes opgave, mens DS' indsats på dette område er koncentreret om markedsovervågning og fælles markedsføring.

I dette indlæg er det den sidste af de tre målsætninger, der er i fokus. Men der er en naturlig sammenhæng mellem de tre delmålsætninger.

Inden vi tager fat på at analysere spørgsmålet i titlen nærmere, skal der også erindres om, at det for branchen ikke er et mål i sig selv at skabe hverken værditilvækst, valuta-indtjening eller beskæftigelse. Vi kan naturligvis ikke undgå at gøre det, og vi vil da også opfatte det som en ekstra fordel, hvis vi kan skabe ekstra beskæftigelse og valuta-indtjening, samtidig med at vi løser vor hovedopgave.

Et tilbageblik

Når vi skal prale lidt, siger vi ofte, at dansk svinekød finder vej til mere end 100 markeder. Det er også rigtigt, men samtidig må vi konstatere, at de markeder, der for alvor betyder noget for den danske svinesektor, kan tælles på to hænder. Endvidere kan vi konstatere, at nye markeder ikke er noget, der dukker op hvert andet år.

Går vi 30 år tilbage i tiden, var det engelske marked totalt dominerende som aftager af dansk svinekød. Mere end halvdelen af vor eksport gik til dette ene marked. Medlemskabet af EF betød, at afsætningen til andre EF-lande langsomt steg, så lande som Tyskland, Frankrig og Italien fik voksende betydning.

Undenfor EF havde vi samtidig et vigtigt marked i USA. Den typiske eksportfordeling udviklede sig efterhånden til at blive 2/3 til EF-landene og 1/3 til tredielande.

Fra begyndelsen af '80erne kom Japan for alvor ind i billedet som et nyt vigtigt marked, mens USAs betydning gradvist faldt.

Den næste store markedsmæssige ændring kom, da de to Tysklunde blev sammensluttet. Det medførte et drastisk fald i den tyske svineproduktion, hvilket gav plads til øget dansk eksport, så Tyskland nu er vort vigtigste eksportmarked.

I dag er situationen, at vi har fire store markeder i klassen 4–5 mia. kr. i omsætning. Det er Storbritannien, Tyskland og Japan samt ikke at forglemme hjemmemarkedet. I næste niveau følger markeder som Frankrig, Italien, Rusland og USA, mens Sverige og Sydkorea kan betegnes som nye markeder, der vil stige i betydning i de kommende år.

Udviklingen af sortimentet

Når det gælder de produkter, vi eksporterer, er der først og fremmest sket det, at bacons rolle som hovedprodukt er reduceret i takt med, at Storbritanniens traditionelle rolle som hovedmarked er faldet.

Konserves havde i mange år stor betydning og er stadig et væsentligt produkt, men især USAs rolle som aftager af konserves er dalet.

Ferske eller frosne udskæringer dominerer i dag eksporten. Udviklingen er op gennem '80erne gået fra grovopskæringer med ben, til det vi kalder »skræddersyede udskæringer«, tilpasset de enkelte kunders ønsker og krav. Det vil sige produkter uden ben og i hel eller delvis afsværet og affedt form.

Selv om der er tale om produkter med en ganske høj værditilvækst, er det stadig råvarer til videreforarbejdning, idet forarbejdningsindustrien på vore hovedmarkeder er vore hovedkunder. Afsætningen af egentligt forarbejdede produkter er begrænset.

Udviklingen på det internationale kødmarked

Verdensproduktionen af svinekød udgjorde i 1996 78 mio. tons og vil i de næste fem-seks år stige til 90 mio. tons.

I forhold til produktionen er den internationale handel med svinekød begrænset. Når vi ser bort fra den interne EU-handel, udgør den internationale handel kun ca. 3,5% af produktionen eller ca. 2,8 mio. tons – hvoraf Danmark tegner sig for næsten en sjettedel.

I de kommende år forventes den internationale handel imidlertid at stige. Det skyldes, at produktionen i visse underskudsområder ikke kan følge med væksten i forbruget. Det gælder især Fjernøsten med Japan i spidsen, men også et land som Rusland vil få stigende behov for import. Samtidig har visse overskudsområder – ikke mindst USA – potentiale til fortsat ekspansion.

Det ventes således, at USA bliver de kommende års vinder på verdensmarkedet, idet amerikanernes nettoeksport vil stige fra 150.000 tons i 1996 til 800.000 tons i år 2002.

Årsagerne til dette er

- at man i USA har foder til meget lave priser
- at USA i forhold til EU har begrænsede miljøproblemer og dermed begrænsede miljørestriktioner
- at de amerikanske myndigheder yder aktiv støtte til markedsføring inden for WTO-reglerne og
- at USA aktivt bekæmper ulovlige handelshindringer.

Udviklingen inden for EU

Efter et par atypiske år med god efterspørgsel og høje priser på svinekød på grund af henholdsvis BSE-krisen i 1996 og svinepest-problemerne i 1997, er vi nu på vej mod en normal markedssituation i EU. Det vil sige, at vi har et permanent nettooverskud på ca.

900.000 tons, som skal afsættes uden for EU.

Hvis EU skal klare sig i konkurrencen med USA på f.eks. de fjernøstlige markeder, er det væsentligt, at man i højere grad end nu benytter de samme virkemidler, dvs.

- aktiv og målrettet anvendelse af restitutioner
- aktiv handelspolitisk opbakning til eksport og
- indførelse af promotionstøtte.

Eksportstruktur i 2002

Hvordan ser så den danske svinekødeksport ud i år 2002, når vi skal operere under ovennævnte rammer? Forventningen er, at der ikke vil ske radikale ændringer. Vi vil få en øget eksport af levende svin, især smågrise. Det er imidlertid ikke en strategisk beslutning, men et resultat af vor miljølovgivning, der favoriserer smågriseproduktion på bekostning af slagtesvineproduktion.

Vi vil få en vis opbremsning i den hidtidige udvikling, når det gælder eksporten af skræddersyede udskæringer, fordi de nye vækstmarkeder som f.eks. Rusland, ikke i samme omfang som vore klassiske markeder efterspørger disse semiforarbejdede råvarer.

Endelig ventes der kun begrænset vækst i eksporten af de egentligt forarbejdede produkter, selvom liberaliseringen af verdenshandelen – herunder en sænkning af toldbeskyttelsen for forarbejdede produkter – øger mulighederne. Der er flere årsager til, at vi ikke tror på et gennembrud for de forarbejdede produkter:

- * Det kræver opbygning af helt nye og omkostningskrævende distributions- og markedsføringssystemer.
- * Vi skal konkurrere med vore nuværende kunder på markederne, hvis vi bevæger os fra leverancer til industrien over mod markedet for forarbejdede produkter.
- * Takket være vore kompetencer som

råvareleverandør opnår vi så høje priser på disse produkter, at forædlingsindustrien har vanskeligt ved at gøre sig konkurrencedygtig.

Nye kvalitetsdimensioner

Selvom eksporten ikke afgørende ændrer sig, skal der tages hensyn til de krav, vi møder på de enkelte markeder.

Undersøgelser viser, at vi på en række områder står stærkt i dag i forhold til vore konkurrenter. Ikke overraskende er det nogle af de områder, hvor vi i mange år har udviklet vore kompetencer: Ensartet kvalitet, ensartet udskæring, levering efter specifikationer, levering til tiden, men også fx høj mikrobiologisk kvalitet.

Det er med andre ord om disse områder, vi skal koncentrere vor kommunikation til markederne.

Vi skal arbejde videre med den lange række af kvalitetsdimensioner, der i øvrigt præger debatten både herhjemme og i stigende grad også i udlandet.

I den forbindelse er en gennemanalysering af situationen vigtig: Hvor ligger vi p.t. i forhold til vore konkurrenter? Hvor ligger vi i forhold til de fremtidige krav på de forskellige markeder? Og hvordan kan vor eventuelle kvalitetsfordel kommunikeres?

For DS bliver det et væsentligt indsatsområde at identificere de forhold, hvor vi har behov for forbedringer og kanalisere disse krav og ønsker fra markederne ud i alle dele af vort system, så vi tidligst muligt kan iværksætte nødvendige tiltag for at imødekomme disse krav og ønsker.

Målrettet kommunikation

Den mest afgørende ændring for branchen i de nærmest kommende år ventes at blive omlægningen fra i princippet kun én grisetype til en egentlig differentieret produktion med et større eller mindre antal specialgrise.

Som det første slagteriselskab har Danish Crown spillet ud med sine forventninger til, hvilke grisetyper der skal produceres i hvilket omfang i løbet af nogle år.

Det giver virksomhederne en hovedopgave, der består i at etablere den nødvendige logistik og ikke mindst den nødvendige dokumentation, så de forskellige grisetyper kan følges hele vejen fra producent til forbruger.

For DS' vedkommende skal der – ud over den nævnte markedsovervågning – videreudvikles en målrettet kommunikationsind-

sats, som bygger på de kvalitetskriterier, der er i særlig fokus på det pågældende marked.

Vi har allerede i nogle år arbejdet på den måde med det tyske marked med gode resultater, og vi har påbegyndt en tilsvarende indsats på det japanske og det svenske marked.

Men vi skal utvivlsomt øge indsatsen kraftigt. Det nytter ikke, at vi bygger stadig flere kvalitetsdimensioner ind i vore produkter, hvis vi ikke følger dette til dørs i vor markedsføring.

Har landbruget et problem?

Godsejer Britta Schall Holberg, Hagenskov Gods

Når Landhusholdningsselskabet har ønsket at tage et bredt spekter af problemstillinger i den moderne svineproduktion op til drøftelse, har det været ud fra ønsket om, at landbruget selv forholdt sig til disse problemstillinger.

Tilslutningen til dagens møde viser, at vi i dag har et problem til drøftelse, der er interesse om også internt i landbruget.

Når afslutningsforedraget har fået titlen: »Har landbruget et problem?«, kunne det umiddelbart se ud, som oplæg til den sædvanlige drøftelse af, hvorvidt landbruget har et problem i forhold til det øvrige samfund.

Jeg vil tage udgangspunkt et andet sted, nemlig i spørgsmålet: Synes svineproducenterne selv, de har et problem?

Eller opfatter man ikke, at der er ved at opstå store problemer, ikke alene i forhold til den øvrige befolkning, men også i forhold til en række af erhvervets andre udøvere – i så høj grad, at det *bliver* et problem. For svineproducenterne. For landbrugserhvervets udøvere indbyrdes, men også landbrugets problem som erhverv i forhold til det øvrige samfund.

Hvis svineproducenterne ikke opfatter, at der er ved at opstå disse problemer, er det for alvor alvorligt. For så betyder det, at man er blevet dårlig til at lytte. Er blevet enøjede og alene koncentrerer sig om at føle sig forfulgte. Og bliver et alt for let offer for – også politisk – forfølgelse.

Svineproducenterne er de, der i disse år har den stærkeste profil i landbruget. De er i bogstaveligste forstand meget synlige. Og de kommer derfor til at tegne en stor del af den opfattelse, andre mennesker har/eller får af landbruget som erhverv.

Den opfattelse, der danner sig af erhvervet, vil naturligvis få en afsmittende effekt bl.a. i forhold til det faldende antal unge, der i de kommende år skal vælge uddannelse. Hvis ikke de unge finder landbruget attraktivt, vil det få stor betydning for det antal unge, der søger uddannelse i erhvervet. Kommer der til at mangle veluddannede landmænd og medhjælpere, vil det få alvorlige følger for erhvervet, fordi det moderne landbrug er så afhængig af, og vil blive stigende afhængig af, at det har veluddannede medarbejdere og ledere.

Men erhvervets omdømme spiller naturligvis også en rolle for de forbrugere, der skal blive ved med at have tillid til og blive ved at købe de varer, der produceres.

Jeg synes svineproducenterne har nogle problemer, man er nødt til at forholde sig til.

Det er måske svært at se, når vi, som vi også har hørt i dag, står overfor en succes-historie. Men denne succes-historie har nogle følelsesmæssige omkostninger, som hverken kan vejes eller måles eller vises på en over-

head. Men de kan måske udtrykkes præcist med det synspunkt, som også har været fremført i dag som et ønske om forandring i den politiske opfattelse af landbruget: Det, vi taler om her er erhvervspolitik, ikke landbrugspolitik, blev der sagt.

Jeg har siddet og tænkt på, mens dagens dygtige gennemgang af succeshistoriens tal er gået over scenen, at svineproducenternes forsøg på at beskrive den dygtighed, de går til opgaven med, i virkeligheden barokt nok kun øger problemerne, fordi det kommer til at fremstå så strømlinet, at det bliver industri. Jeg tænkte på, mens Kaj Skaaning talte, at det må være ærgerligt at føle det nødvendigt, ligefrem at stå, selv i en landbrugskreds, og forsvare, at man har succes, at man er stolt af det, man gør. Det må da gøre glæden underlig klam, hvis man ligefrem selv føler, man skal gå i defensiven, når man fortæller om det, man synes, man laver godt. Alene det må da indikere, at der er et problem, man må forholde sig til.

Der har været talt meget i dag om, at svineproducenterne da overholder forskrifterne og loven. Men det, vi taler om, er ikke alene et spørgsmål om, hvorvidt man overholder forskrifterne eller retter sig rimeligt efter de påbud, politikerne finder på. For at sige det ligeud: det er ikke nok alene at holde forskrifterne og overholde loven. Det vi taler om her rækker langt videre – nemlig til spørgsmålet, om svineproducenterne selv synes, de har et problem i forhold til det øvrige samfund. Har man det, er det ikke nok at kunne dokumentere, at man ikke gør noget, man ikke har lov til.

Og det er jo så heller ikke alle, der er påpasselige nok i forhold til lovgivningen. Der er endda de, der siger, at da lovene er så tåbelige, må vi tage sagen i egen hånd. Men tankegangen er uholdbar, for vi forlanger jo af andre, at de overholder loven. Og er bare få ikke omhyggelige nok, rammer det alle. Også de, der er omhyggelige.

Spørgsmålet er, om svineproducenterne er åbne overfor en drøftelse af alt det, der sker omkring dem midt i succesen. Og om man

er åbne nok overfor de problemer, man kan se/burde kunne se ud i fremtiden, længe inden befolkningen eller politikerne har fået øjnene op for tingene.

Kort sagt: er svineproducenterne, er landbruget som helhed, selv klare til at tage testen i debatten om, hvilken udvikling, der er den ønskelige i relation til en daglig eftertanke over den måde, vi efterlader vores jord, vores miljø, vores vand, vores land på til de næste? Gør vi os disse overvejelser, eller ønsker vi blot at tage gevinsten hjem, mens tid er? Og dukke os så godt, vi kan, for det omgivende samfunds angreb?

Man skal være opmærksom på, at værdiskabelse ikke alene er spørgsmålet om penge. Værdiskabelse er også et spørgsmål om, på hvilken måde man lever sit daglige liv, og om, hvordan man påvirker det fælles – også på langt sigt. Men værdiskabelse er også et spørgsmål om, hvorvidt man med sit overskud ser det som sin opgave at gå foran og være medvirkende til skabelsen af blivende værdier i samfundet. Vi er i den grad i landbruget hver især med til at danne den samlede opfattelse, som bliver billedet af erhvervet.

I løbet af denne dag faldt bemærkningen: »Hvis man ikke lader svineproduktionen udvikle sig, vil der ikke være svineproduktion i Danmark.« Det var ment som og lød som en trussel, og sætningen er symptomatisk for den stemning, svineproducenterne er ved at oparbejde mod sig selv, men sætningen er også udtryk for en skævvridning af synsvinkelen på svineproduktionens mulige fremtid. For realiteten er, at hvis svineproducenterne hævder dette synspunkt og i det tonefald, vil det føre den ene reaktion efter den anden med sig fra det øvrige samfund og fra politikerne. Det vil betyde, at det meget let kan gå, som det gik med den kyllingeproduktion, vi hørte om i morges, der blev minimeret, fordi folkestemningen vendte sig mod producenterne.

Hvis man har den opfattelse »at man vil have lov at producere (uhæmmet)« og giver

udtryk for det på den måde, det ofte sker, kommer man til at fremstå som en producentgruppe, der ønsker at producere for enhver pris uden hensyn til omgivelsernes følelser og fornemmelser, og overlader det til samfundet at betale regningen for miljøet. Er det sådan man opfattes, går det for alvor galt. Ikke alene for svineproducenterne, men for landbruget som helhed. For så kommer erhvervets udøvere som helhed til at fremstå som nogle, der ikke ønsker at tage hensyn til andre og til andet end egne synspunkter og interesser.

Derfor er mit spørgsmål, som det også blev stillet i dag: er det miljøkravene, og pres fra det øvrige samfund, der skal styre etikken, eller er det landmændenes indre faglige stolthed og moral, og landmandens evne til og forståelse for nødvendigheden af at være i dialog med sine omgivelser, der skal styre etikken?

Det er vigtigt at notere sig, at Landbrugsrådets præsident, Peter Gæmelke i morges sagde, at hvis lokalsamfundet ikke accepterer produktionen, er der ikke noget ved at være svineproducent.

Jeg tror, svineproducenterne må erkende, at de er ved at irritere den øvrige befolkning, der er begyndt at tænke: De gør, hvad der passer dem.

Man kan synes det er dybt uretfærdigt, men man bliver nødt til at forholde sig til det.

Der har i dag været talt om en frustration hos svineproducenterne, fordi vi som sagt står overfor en flot succeshistorie og har teknologiske dygtige landmænd, der opretholder afsætning og indtjening som forudsætningen for en del af vores velfærdssamfund. Der har været talt om vores høje veterinære stadi og om alt det andet, vi kan bryste os af, men i virkeligheden er problemet fatalt, for jo mere strømlinet og økonomisk bæredygtigt og effektivt det tager sig ud, jo større synes ubehaget at blive i det omgivende samfund. Der breder sig en ubehagelig fornemmelse af, at det hele handler om noget, der kun er kommercielt.

Landmanden er naturforvalter, siger vi tit. Vi viser det også på mange af vore publikationer, det grønne, det lyse, naturen, den brogede ko, grisen med den krøllede hale..

Det, vi ser, er stadige koncentrationer, og ekspansionen for de få betyder, at 11 landbrug nedlægges om dagen i disse gode tider. Ikke fordi de er gået på tvangsauktion, ikke fordi de ikke kan overleve, men fordi jorden indkøbes med det formål for øje at omdanne den til affaldsdepot for gylle.

Brochurerne kommer i misforhold til realiteterne. Det kan slå hårdt.

Jorden bliver ikke et sted at leve, at glæde sig over, at holde af – men simpelthen et sted at køre gylle ud på. Tusindvis af gårde, som tidligere var hjem for en familie, bliver i disse år ene anbringelsespladser for affald. Udlængerne kan evt. bruges til at få spredt griseholdet, stuehuset frasælges.

Jo flere stykker, der bliver købt op, jo dårligere bliver arronderingen og jo mere transport, bl.a. af gylle, bliver der på vejene.

Jeg tænker tit på, om de, der sidder i disse enorme, sprøjtede, stinkende, slingrende vogntog gennem landsbyer og ad små veje, faktisk gør sig forestillinger om, hvad de, der bag deres vinduer hører drønene fra vognene dagen igennem i sæsonen, eller de, der er henvist til at køre bagved disse slingrende vogntog kilometer efter kilometer, tænker, mens de sidder og venter på, om producentens jordstykke dog ikke snart nås?

Måske sidder bilisten i ventetiden og kommer i tanke om en af de smukke naturforvalterfoldere, han har set præsenteret. Måske danner der sig billeder for hans indre blik af det landbrug, han engang er vokset op i, eller var på ferie på? Jeg tror megen tillid går tabt i mødet mellem drømmen og virkeligheden der bag de stadig større, stadig længerekørende traktorgogntog. Og der bliver stadig mere tid til at tænke, jo stærkere strukturudviklingen går. Jo længere vil det vare, inden den bagvedkørende kan komme udenom.

Bruger vores utålmodige vejfarende i stedet tiden til at studere landskabet, mens han

venter på at den forankørende skal dreje af, er de mange og stadig større gylletanke, som pryder landskabet, måske kun egnet til at få tankerne til at gå yderligere på langfart. En langfart, der er uafhængig af, om landmanden med gylletanken har fået lov at placere den midt i landskabet eller højt på klinten, så den skygger for udsigten over vandet, og uafhængig af, om han i øvrigt overholder alle gældende forskrifter.

At et stigende antal af de, der kører maskinerne for landbruget, er medarbejdere fra maskinstationer uden landbrugsuddannelse, er et problem i sig selv. Hvad nytter det, at vi i landbrugsuddannelsen lærer de unge, hvor vigtig dialogen med det øvrige samfund er, hvis de, der agerer i det daglige, aldrig er opdraget til at tage disse hensyn, men alene udfører arbejdet på akkord uden smålige hensyn til etik og andre mere bløde, tilsyneladende ikke-effektive værdier. Det er landbruget, der bliver taberen, når denne udvikling medfører konflikter. For det er landmanden, der har sat føreren til at køre.

Men det er også landmanden, der i en tid med færre unge, søger at sikre sig øjeblikkelig arbejdskraft, uden at forpligte sig til, at give de unge det nødvendige spark til at få afsluttet deres landbrugsuddannelse, men måske, tværtimod, søger at få de unge til at blive og hænge fast i den høje løn, uden at komme videre.

Hvis landbruget fremover skal have dygtige veluddannede unge, der ikke alene kan klare produktionen, men også kan være med til at skabe forståelse for erhvervets dagligdag, er det nødvendigt, at man tager den opgave på sig, det er at animere til, at de unge kommer videre i deres uddannelse. Det er alt for kortsynet at holde fast på dem og dermed være medvirkende til at bremse de unges nødvendige uddannelse.

Og nu vi er ved de unges uddannelse, skal vi også gøre os klart, at den måde, hvorpå de bliver uddannet i praksis, betyder meget for, hvordan de selv senere vil virke som ledere og medarbejdere andre steder.

Vi har i dag talt om dyreetik, men lige meget, hvor meget der tales, vil det næppe kunne skjules, at det er levende væsener, der kommer til at commercialiseres på den måde, som også er gået gennem debatten i dag.

Det er egentlig sært: jeg bryder mig ikke selv om grise. Og jeg ved egentlig ikke hvor mange mennesker, også blandt landbrugets største kritikere, der egentlig holder af dem? Så skulle man vel i grunden ikke tro, at der var basis for ubehag ved den måde, grisene behandles på? Men problemet er måske i virkeligheden også den snigende fornemmelse af, at heller ikke mange af svineproducenterne holder af grise. De har dem, fordi de giver penge. Penge, som jo også er skabt på baggrund af de ulykker, der er opstået i andre lande, fordi de ikke kunne styre udviklingen. Det sidste giver måske i sig selv et etisk problem.

Men der er jo også de producenter, der ikke kan holde det ud. – At gå i stalden dag ud og dag ind, eller ikke kan holde lugten ud, hverken udenfor eller inde i stalden.

Der er de, der køber et andet hus eller en anden gård, de flygter til, når stanken fra udsugningen bliver for slem.

Dermed er det sted, der traditionelt var landmandens – bondens (bonde = boende!) – base, blevet et sted, han flygter fra. En arbejdsplads man kører til som enhver anden arbejdsplads, fordi man ikke kan holde sidevirkningerne ud af sin egen produktion...

Vi har i dag meget drøftet etik og miljø, men jeg tror, de problemstillinger, svineproduktionen står i, rækker videre. Det handler om, hvilke forestillinger vi gør os om noget så idealt som kultur: hvordan forvalter vi det, vi fik? Har vi respekt nok for det, vi går og gør i vores hverdag?

Der er for mig ingen tvivl om, at den optagethed, vi oplever af miljø og sundhed i dag er en angst.

Man kan ikke skubbe den bort og affeje den med, at det bare er en politisk skabt angst – politisk her taget også som et interesse-

gruppepres, som kan bæres af mange, også ganske usaglige hensyn.

Når debatten kan tage en sådan højde, er det fordi den rammer et latent sår i befolkningen. Der er ved at opstå en gryende erkendelse af det, vi har fortrængt i årevis: at friheden IKKE betød, at vi bare kunne gøre, hvad vi havde lyst til. Nu viser det sig, at det kan vi ikke. Vi konfronteres pludselig med tilværelsens virkelighed: at vi skal dø, at tingene har en omkostning. Det betyder også angsten for, eller bare en stigende usikkerhed overfor, om vi evnede at skabe værdier, eller om vi kun forbrugte det, vi overtog, og om det, vi efterlader, er mere skrald end værdier. Flovheden griber os, når vi spørger: brugte vi bare, forbrugte vi bare? Glemte vi at have respekt for tingene? Vi oplever en kolossal søgen efter værdier i befolkningen. Hvad er overhovedet værdier for os? spørger man. Er der noget, der er vigtigere end andet efter en tid, hvor meget var nærmest ligemeget? Hvordan bliver de

spor, vi efterlader os til de næste? Kan vi overhovedet være os selv bekendt?

Den øvrige befolkning er usikker og stiller sig disse spørgsmål i utallige sammenhænge, og dermed retter man også spørgsmålet mod landbruget og dets måde at producere på.

Landbruget bør, som da Landhusholdningsselskabet blev dannet, gå foran i en debat om disse ting. Det er ikke nok at koncentrere sig om at overholde loven. Og det er ikke nok at sige: jamen, vi gjorde da, hvad vi blev bedt om.

Hvis man vil præge sin tid, hvis man vil vise vejen, og hvis man vil tage andres usikkerhed bort, må man selv sætte dagsordenen. De gamle bønder viste med deres fremsyn vejen mod det moderne samfund. Det er urimeligt, hvis de moderne bønder ikke føler sig forpligtet af den historie, de er rundet af. Det er ikke nok at være producent. Der er hensyn, der rækker ud over det.

500 T

Tidsskrift for Landøkonomi 1/98

Marts 1998

Hånd

09312 ODC 10066
ØKONOMISK INSTITUT
ROLIGHEDSVEJ 26
1958 FREDERIKSBERG C

000

Andreas Kreibich og Mathias
Sommer

1. udgave 1998 - 215 sider

Udsalgspris kr. 415,00 incl.
moms, excl. porto

ISBN 87-7026-351-5

Strudseavl er en ny og populær niche i dansk landbrug.

Håndbogen indeholder alt af interesse for såvel etablerede som nye strudseavlere. Overskueligt opdelt i afsnit om avl og genetik, adfærd, fodring, opdræt, praktisk drift og økonomi, sygdomme og slagtning samt opskrifter på strudseretter. Rigt illustreret med næsten 100 farvefotos og rarlige tabeller og tegninger.

Bogen er oversat fra engelsk, men tilpasset danske forhold.

Mariendalsvej 27. 2., 2000 Frederiksberg

Telefon 3888 9088 · Fax 3888 6611 · e-mail: jordbrugsforlaget@bogpost.dk
www.jordbrugsforlaget.dk